„Ékességek születnek vas szavakból”

HELIKON

IRODALMI FOLYÓIRAT

MEGJELENIK KÉTSZER EGY HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON
IX. ÉVFOLYAM 1998. 8. (262.) SZÁM — ÁPRILIS 25.

ára 1000 lej

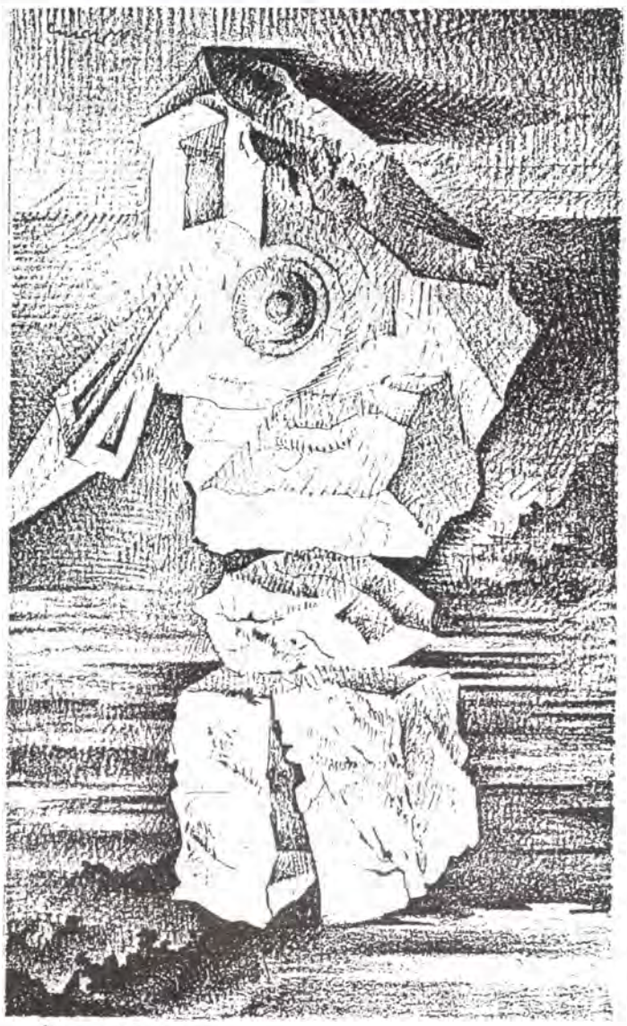

Árkossy István rajza

- Huszonnyolcasok — hetvenévesek
- Egyed Emese versei
- Határ Győző novellája
- Történelmi vázlat: egy volt hovéd hadnagy emlékezései
- Lászlóffy Aladár: A seregek ura
- Jancsó Miklós: Művészi rugalmasság
- SERÉNY MÚMIA

LÁSZLÓFFY ALADÁR

"...s rideg dicsőség sírmárványinál..."

E mondat valami felsorolás legvége. Egy sírfelirat, valahol Kisázsiában, a Kossuth-emigráció egyik első halottjának, Csernátoni Cseh Imrének a sírkövén valóságos kis leltára van valami összetartozó, ilyen esetekre, ilyen helyen felsorolható, összegezhető dolgoknak, melyek csattanója, a kor stílusában egyáltalán nem a kelleténél patetikusabb: jár az emléksírral, síremlékkel búcsúzóul megtiszteltnek ez is, meg az is, s végül a rideg dicsőség ennél a szép fehér márványkőnél, mely alatt — ne haragudj! — kénytelenek voltunk itt hagyni, mert mi futunk, menekülünk vagy méltóságteljesen vonulunk tovább, esetleg már éppen csak vonszoljuk magunkat — mi felé is? Az *akárhol* és *akárhova* hosszúságilag-szélességileg nehezen meghatározó ama pontja felé, ahol az elveszett hazánk és szétszórt csontok leledzenek, ahol megállhatunk kifújni magunkat, megvárni, amíg a sebek behegednek, esetleg összetrombitálni a seregek maradékát és ... és beismerni a vereséget, vagy újabb evickélésbe fogni.

Sanyarú, de örök, ismerős, már-már otthonos alaphelyzete történelmünknek. A mienknek s a másokénak. Emberi helyzet. Általános. A "rideg dicsőség" ott a sírmárványon pedig a szokásos hadi-bankjegy, sebtében kiállított s lehet soha be nem váltott nyugta, rögtönzött váltó, afféle "kongó", ahogy a Rákóczi-féle csak eszmei értéket képviselő rézpiculát nevezték, hogy a közelibb és ismerősebb Kossuth-bankó maga. Bizony rideg ez valóságosan, s a dicsőség már csak messziről való hozzágondolás.

Tulajdonképpen az efféle felirat-valuták bizonyára a fáraók és babiloni papkirályok, ninivei világhódítók idején feltaláltattak már, de az első "rideg dicsőséget" egy képzelt "sírmárványnál" kétezerötszáz éves árfolyamon beváltva, a termopülei hősöké mutatja: "Itt fekszünk, vándor, vidd hírül a spártaiaknak"... Te jó ég, szomorkodik a még manapság is kegyeletteljességre hajlamos ritka halandó, akiben anyanyelvünk reformkorban annyi remekműben megzengetett, megkongatott képessége és állapota még megfér aktuális árlistákkal és a packázó hivatal mai fanyelvjárásával: te jó ég, én annyira konzervatív lennék, hogy (ha ma már másképp is fogalmaznám, de) megértem ezt a Halotti Beszédhez talán közelebb álló százötven éves dikciót, melyet felém expediáltak valahonnan, hozzám intéznek folyamatos hullámhosszon a Márvány-tenger partjáról? Mi baja velem a márványnak és a tengernek, hogy a legképtelenebb kombinációkban belekeverednek a sorsomba, a múltamba?

Rendben van, fogadom, faxomra engedem és teendőim regiszterébe sorolom az egész listát. Majd csak beiktatom valahová a heti, havi, évi, centenáriumi elintéznivalók közé, hogy most pedig kicsit ámolyogni kell, elidőzni, emlékezni egy "rideg dicsőség" erejéig azokra, akik az ajánlások szerint ezt megérdemlik. Hitelt érdemlő ajánlások, szponzorok és felterjesztő fórumok pedig a rideg pályáztató mai kuratóriumok, alapítványok, minisztériumok mellett, holmi Königsbergi töredékek az ő szalagjaikkal, Marosvásárhelyi szójegyzékek, gesták s egyéb Anonymus-feljelentések, másoló apácák, Leák, Pelbártok, borissza Bornemiszák és hetvenkedő Sebestyének, Bálintok, akik elfertőzött lőtt sebekbe az Esztergomok és a Köztársaság-téri pártházak ostromában estek el, falfirkák az akasztás előtti zúzmara-pufajkás éjszakákról és egyéb elviselhetőbb emigrációkból. Úgyis odavannak már. A Don-kanyarós és Volga-diftériás leventekorú nagyapákkal együtt, mind odalettek. Akár van, akár nem lehet "sírmárványuk" is a "rideg dicsőséghez". Ne haragudj, most már — leírva, lefotózva, videoszalagra mentve, elhoztuk zsebkendőnk négy sarkában azt a hegyet is, meg a másik sztyeppét, tajgát, sivatagot, egész lelki-testi Szibériánkat. De téged megint csak ott kellett hagynunk. Nem vagy már megtalálható. Mint Mikes sem, aki pedig senkit nem ostromolt, nem intrikált, csak írt. Mégis Mi menekülünk, továbbfutunk, vagy csupán helyben. Körben. Koncentrikus körökben a feladathoz mellékelt helytállás nyílt parancsa körül. Már csak ezért sem próbáljuk kiszabadítani, elszabadítani vasszögekkel odaveretett féllábunkat, mert aztán majd legalább nem kell nagyon messzire mászkálni a "rideg dicsőség sírmárványiért..."

OLVASÓINK FIGYELMÉBE!

A postai lapterjesztő nyilvántartásában a HELIKON katalógus-száma 3012
Folyóiratunkra a szerkesztőségben is elő lehet fizetni 10 és 14 óra között
Kolozsvári előfizetőinknek díjtalanul kézbesítjük a HELIKON-t

HUSZONNYOLCASOK — HETVENÉVESEK

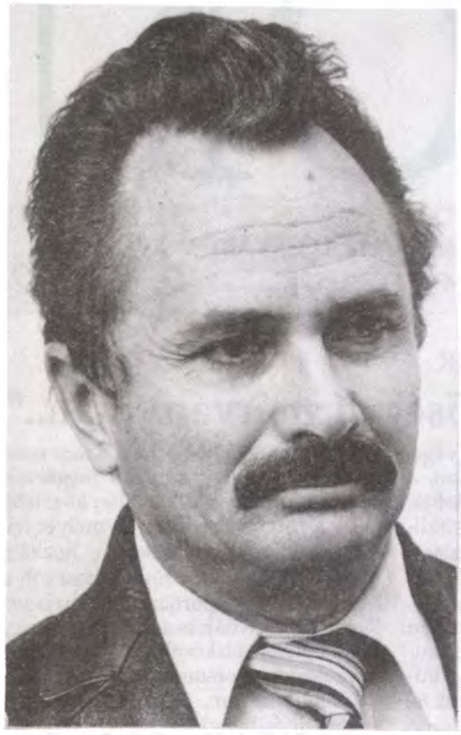

Balázs Sándor

filozófus Kolozsvárott szerzett tanári diplomát 1952-ben, majd egyetemi tanársegéd, 1954-től lektor, 1977-től tanár volt. A Bolyai Tudományegyetem újraindításáért küzdő Bolyai Társaság elnöke, munkásságával jelentős mértékben járult hozzá a két világháború közötti erdélyi magyar társadalmi-filozófiai-politológiai gondolkodás vitás kérdéseinek tisztázásához. Kolozsvárott született, 1928. április 4-én.

A huszadik század legnagyobb kalandjára vállalkoztam. Ott éltem le az életemet, ahol születtem. Erdély szívében vagy határvárosában, Kolozsváron. Bejártam Európát, mégis igen rövid utat tettem meg. Az ódon Farkas utca jobb oldaláról, a piarista gimnáziumból átmentem az utca másik oldalára, az egyetemre. Ez lett egyetlen munkahelyem. Még csak azt sem mondhatom, nyugállományba vonulásomig. A nyugdíjaztatásomat ugyanis észre sem vettem. Konzultáns professzorként most is ugyanazt teszem, amit hosszú évtizedeken keresztül.

Az egy helyben maradás jelentette számomra a legnagyobb változatosságot. Gyermekként láttam a román királyt, amint a kincses városba látogatott, ott voltam a Főtéren, amikor a Hadúr bevonult fehér lován, de akkor is, amikor Groza Péter ugyanott meggyújtotta a városba bevezetett gázt, hallottam a későbbi diktátor szónoklatát a Bolyai Egyetem felszámolásakor. Énekes nemzedékhez tartozom. Mi minden reggel elénekeltük a királyhimuszt, nemsokára az Isten, áldd meg a magyart, később az Internacionálét. Fújtuk a Hohenzollern Sigmaringen királyi család tagjainak nevét (szerencsére kevesen voltak), egy évre rá az Árpád-házi királyokét, majd a népköztársaság kikiáltása után el kellett felejtenünk, hogy királyok is léteztek valaha. Mi ha egyik évben azt mondtuk, amit egy évvel azelőtt, s amire akkor az iskolában vagy az egyetemen kitűnőt kaptunk, bizony, megbuktattak.

Olyan életpályát választottam, ahol nincs munkanélküliség. Legfeljebb nem fizetik meg a munkámat. Filozófus, azaz gondolkodó lettem. Ki akadályozhatott meg abban, hogy gondolkodjak, vagyis dolgozzak? Az új iránt fogékony fiatalként rácsodálkoztam a marxizmusra. Akkor nekem ez volt az új. Nem csak tanulmányoztam, hanem tanítottam is ezt a filozófiát. A magam módján. Komolyan vettem, amit állított magáról, miszerint *tudomány*. A bölcseletet igyekeztem tudománynak, s kevésbé *ideológiának* felfogni. Erre szerencsére lehetőségem nyílt, hiszen hosszú időn keresztül ontológiát, valamiféle természetbölcseletet oktattam, s a társadalmi meghosszabbításokat lehetőség szerint igyekeztem elkerülni. (Ma már szégyellem, hogy a publicisztikámban ennek a követelménynek bizony gyakran nem tettem eleget.)

Belső vívódásoktól nem volt mentes szembesülni az elmélet és a mindennapi élet közötti ellentmondásokkal. Munkás származású "jó kádernek" számítottam. Sokáig azt mondták nekem, ez az én diktatúrám. Igen ám, de korán elhunyt első feleségem kulák származása miatt én, a proligyerek szenvedtem. Hogy van ez, kérem? Saját diktatúrám veri el rajtam a port? Az osztály-hovatartozás és a nemzeti kötődés közötti viszony hivatalos értelmezése is feszültségeket teremtett bennem. Inkább éreztem magam *magyarnak*, mint *melós család gyermekének*. Miért kellett közelebb állnia hozzám, mondjuk, Pablo Nerudának (legyen bár nagy költő), mint a "kispolgári-nyavalygó-klerikális" Dsida Jenőnek? Na nem, ez nem *"magyarkodás"*. Tiszteltem és tisztelem mások értékeit, nem egy román gondolkodó munkáját ültettem át magyarra.

A lételméleti búvárkodásom, furcsa módon, mégis átvezetett a társadalomontológiai vizekre. A világ determináltsága vizsgálódásaim egyik fő területe lett. Eddig megjelent 16 könyvem közül nem egy ezzel foglalkozott. Igen ám, de nagyon érdekelt a szubjektív tényezők szerepe a társadalmi "sorsalakulásban". (Egyébként erről az összefüggésről írt doktori tézisemet védtem meg a bukaresti egyetemen, miután évekig elfektették, mivel "hiányoztak belőle az utalások a pártdokumentumokra".) Ezen az úton haladva jutottam el a kisebbségi lét meghatározottságának ágas-bogas témaköréhez, s lettem az ún. kisebbségtudomány elkötelezettje. Beleértve e tárgykör eszmetörténeti vonatkozásait is.

Eltávolodásom a marxizmus dogmáitól a szembefordulásig vezetett. Olyan szövegek kerültek az íróasztalom fiókjába vagy jelentek meg külföldön álnéven, amelyeket — ha a Szekuritáte megtudta volna — évekre lehetett volna átváltani. Már úgy értem, börtönévekre. Nagy élmény volt számomra részt venni a Limes körben — ez egy disszidens csoport földalatti értelmiségi műhelye volt, s működött mindaddig, amíg az állambiztonság le nem csapott rá. S akkor szamizdat lap kiadására vállalkoztam. A *Kiáltó Szó* címmel megjelent kiadvány — szerencsére! — nem volt hosszú életű. 1989 decembere szükségtelenné tette létezését. A felejthetetlen karácsony eufórikus hangulatában belevetettem magam az aktív politizálásba. Ott bábáskodtam az RMDSZ megteremtésénél, tisztségeket vállaltam, rövid ideig parlamenti képviselő is voltam, majd rájöttem: a filozófus gondolati szabadságát fojtogatja a paragrafusok szorítása, a hivatásbeli politizálás egész embert követel. Meg aztán rádöbbentem: amit szamizdat lapunk indulásakor *A Ceausescu-korszak után* című programadó vezércikkben megálmodtam, az bizony nem az, ami lett.

Hetvenéves vagyok, de érzem: van még mondanivalóm. A Nagy Kaszástól nem félek. A Halál nem ütheti ki a kezemből a tollat. Én ugyanis már rég nem tollal írok. Hanem számítógépen.

BALÁZS SÁNDOR

Benkő Samu

művelődéstörténész — Bolyai János kéziratos hagyatékának feldolgozója — a művelődéstörténetnek elsősorban XVIII—XIX. századi hagyományait kutatja. Marosvásárhelyen és a kolozsvári református kollégiumban tanult,a kolozsvári egyetem filozófiai karán szerzett tanári képesítést, itt az egyetemen, a Történeti Intézetben, az Akadémiai Könyvtárban volt tudományos munkatárs, a Korunk szerkesztője, a Kriterion Téka sorozatának szerkesztőbizottsági tagja, 1990 óta külső tagja a Magyar Tudományos Akadémiának. Lőrincfalván született, 1928. február 25-én.

Nekem nincs magántörténelmem, ahhoz nem formálódtam eléggé markáns egyéniséggé. Nemrégiben egy sokat tudó betűvető fiatalember a mai erdélyi magyar szellemi élet szürkeségéről szólva éppen velem példálódzott.

A szürke színt egyébként kedvelem, különösen a fehérnek és feketének azt a csodálatos elegyét, amilyet Velázquez ecsete kevert feledhetetlenné. Ráadásul a természet egyik legszemgyönyörködtetőbb remeklésének a szürke lovat tartom, melyet e nemes állathoz értő és magyarul még tudó emberfia deresnek nevez. Nem szeretem viszont azt, amit langyosnak mondanak, sem ételben, sem italban, különösen nem az emberi magatartásban.

Szürkeségemet (éppúgy mint mások tűzpiros vagy kékeszöld talentumait) természeti-isteni rendelésből örököltem, de a langyosságot a magam ítélete szerint igyekeztem elkerülni. Persze ehhez az életben fogódzókat kellett keresnem, s megtaláltam őket a tulajdonomba vett javakban. Ezekből — birtokaimból — sorolok fel a vagyonosodás örömével néhányat.

Falum kettő volt: a marosszéki Lőrincfalva és a Küküllő menti Küküllőszéplak. Az elsőt székelyföldi, katonai renden élő szabadparasztok leszármazottai lakták — egytől egyig református magyarok, a másodikban egykori vármegyei jobbágyok magyar és román ivadékai református, unitárius és görög katolikus templomban dicsérték az urat, sőt a falu sajátosságaként a XIX. században letelepedet 8-10 ke-

>>>>>>>>>>>

HUSZONNYOLCASOK — HETVENÉVESEK

>>>>>>>>>>>

reskedő és földművelő zsidó család hithű gyülekezete a maga kis imatermében szombatonként szentelte meg a hetedik napot.

A demokráciával a maga valódi — tehát népközeli — formájában e két faluban ismerkedtem meg, naponta látva, hogy lelkipásztor nagyapám és apám presbitériumaikkal hogyan intézték az egyházközség ügyeit, gazdakör szervezésével és a maguk kis gazdaságának példás berendezésével pedig miként próbáltak mintát szolgáltatni arra, hogy a falun élő ember élete lehet szép, értelmes és hasznot hajtó. A Nyárád menti zöldségtermelők és a Küküllő menti szőlőművelők tanítottak meg a föld gyümölcseinek megbecsülésére, a folyók völgyét és a hegyoldalt termőre fogó ember tiszteletére.

Iskolám három volt: szülőfalum, Lőrincfalva elemi iskolája, majd Marosvásárhely és Kolozsvár református kollégiuma. Az egyenlőtlenségről szerzett első gyermeki élményem az volt, hogy mire iskolába kellett járnom, bezárták az akkor még magyar többségű Küküllőszéplak magyar tanítási nyelvű iskoláját, így ahhoz, hogy anyanyelvemen szerezhessem meg az elemi ismereteket, szüleim nagyapámékhoz Lőrincfalvára vittek. Három évig itt jártam iskolába.

A falu hétosztályos osztatlan református iskolájában 74 gyermeket tanított egy tanítónő. Ittlétem idején három tanítónő váltotta egymást. Mindannyian a székelyudvarhelyi református tanítóképzőben frissen szerezték oklevelüket. Aranyos teremtések voltak, akik tizenkilenc-húsz évükkel nemcsak ezt a seregnyi gyermeket tanították naphosszat, hanem kántorok is voltak (istentiszteleten orgonajátékkal ők kísérték a gyülekezeti éneklést, temetésen a gyászmenet élén haladva vezették a temetési énekeket), este a dalárda vagy műkedvelő színjátszó csoport próbáját irányították. Nem is bírták sokáig; első tanítónőm már le sem vizsgáztathatott, mert elvitte a tüdővész.

A két kollégiumnak köszönhetően két városom lett: Marosvásárhely és Kolozsvár. Mindkettőt megszerettem. Határaikat — a mezőket, erdőket — bejártam, folyóikban, a Marosban, Szamosban szívesen úsztam. A tudást és a közösségi tudatot ajándékozó kollégiumi nevelés mellett e két város ismertetett meg az életemben meghatározó szerepet betöltő intézménnyel: a könyvtárral. De nemcsak könyvtáraim voltak, hanem szeretett könyvtárosaim is. Sokat tanultam tőlük.

Egyetemem csak egy volt: a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem. Még érettségi előtt az 1945/46-os tanévben végigjártam előadótermeit, és meghallgattam a diákközvélemény szerint leghíresebb professzorait, köztük azokat a nagy személyiségeket, akik megőrizték Erdély magyar egyetemét. Nagyszerű otthona volt a Bolyai Tudományegyetem a tudást teremtő akaratnak egészen addig, amíg a magyar állampolgárságú professzorai nem kényszerültek távozásra.

Életemben három munkahelyem volt, s ebből az első éppen a Bolyai Tudományegyetem. Furcsa fintora életemnek, hogy az egyetem hanyatlásának idején lehettem tanársegéd. De nem sokáig, mert 1952-ben mint értelmiségi munkára alkalmatlant bocsátottak el. Különben rövid ideig falusi iskolában is tanítottam számtantól tornáig mindent. Az Arad megyei Fazekasvarsándon az iskolai munka mellett még azt is megkövetelték tőlem, hogy hajnalban járjam végig a házakat, és nógassam a földműveseket, hogy induljanak szántani vagy vetni. Egyszer rám is szólt egy önérzetes gazda: "Mit gondol, tanár úr, hogy mielőtt idejött volna, mi nem tudtuk, hogy mi a dolgunk? Menjen Isten hírével!"

Mentem. Harmadik munkahelyem — Sztálin halálát követően apadt az osztályharcos hevület — a Román Tudományos Akadémia kolozsvári történeti intézete, majd könyvtára lett. Előbb Bolyai János kéziratainak rendezését bízták rám, majd történeti források kutatásában és publikálásában vettem részt. Az erdélyi 1848—49-es forradalom történéseit megörökítő irományokból több tízezer oldalnyit olvastam el, és pár ezret le is másoltam.

Hazám egy volt: Erdély, de laktam Romániában és Magyarországon is, mivelhogy 1940 és 1944 között dél-erdélyi menekült diákként éppen a kolozsvári Farkas utcai kollégiumban tanultam.

Az 1989-es romániai változások után az erdélyi magyar tudományos intézményrendszer felélesztése körül vállaltam egyetemi, közéleti feladatokat. Az Erdélyi Múzeum-Egyesületben még 1950-es széttiprása előtt, diákkoromban, olyan tudományos műhelyt fedeztem fel, mely otthona és programadó szervezete lehet a fejedelmi kor óta sajátos arculatú erdélyi magyar tudományos törekvéseknek.

E sorok papírra vetése után is óráim a mindennapok szürkeségében telnek el. Éppen ma egyesületünk Természettudományi és Matematikai Szakosztálya tartja tudományos ülésszakát, s ott a tudomány egyetemességéről kell szólanom, és arról, ami ezzel mifelénk együtt jár: a nyelvgyarapító akaratról, mint az itteni magyar szellemi élet fennmaradását biztosító elemi feltételről.

BENKŐ SAMU

Dávid Gyula

irodalom- és sajtótörténész, szerkesztő, sorozatokat, tankönyveket, lexikont, sajtófigyelő folyóiratot szerkesztett, 1991-től az újjáalakult Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület elnöke. Székelyudvarhelyen és Kolozsvárott, a Bolyain tanult, tanársegéd lett, politikai okokból 1957—64 között raboskodott. Fizikai munkás volt, rehabilitációja után a Kriterion szerkesztője. Árapatakon született, 1928. augusztus 13-án.

Az önéletíráshoz — ha a szerző komolyan veszi önmagát — belső indíttatás kívántatik, s kellő nyugalom ahhoz, hogy az ember szembenézzen önmagával, a korral, amelyben élnie adatott, s amelynek kedvező és gátló körülményei közepette megpróbálta követni lelke belső parancsait.

A POLISZ megtisztelő felkérése engem külső indíttatásként ért, s a ma még mindig reám váró és egymást sokszor keresztező feladatok sokaságában a kellő nyugalom feltételei sem nagyon adottak, számomra. A szembenézést önmagammal — pontosabban az elvárt, nyilvánosság előtti számvetést — ez alkalommal mégsem kerülhetem el. Sőt, az igazat megvallva, örvendek neki, mert egy pillanatra megállásra kényszerít, életutam felmérésére, s a hetven év alatt számomra adódott lehetőségekkel való elszámolásra.

A megszabott hetven sor erre persze kevés: "a század válságnemzedékének" igen sokmindennel kell elszámolnia. Éppen ezért nem az eseményekről akarok most beszélni, amelyek életemet körvonalazzák (azok megtalálhatók egy-két irodalmi lexikonban), hanem ezeknek az évtizedeknek a belső tartalmáról. Olyan hét évtized hatásairól, elvárásairól, történelmi lehetőségeiről és buktatóiról, amelyek egy távoli bolygóról jött, tehát abszolút kívülálló, vagy a valamikor elkövetkező "boldog békeidők"-ben születendő kutató számára még izgalmasaknak is tűnhetnek, de amelyeket megélni nem volt gyermekjáték.

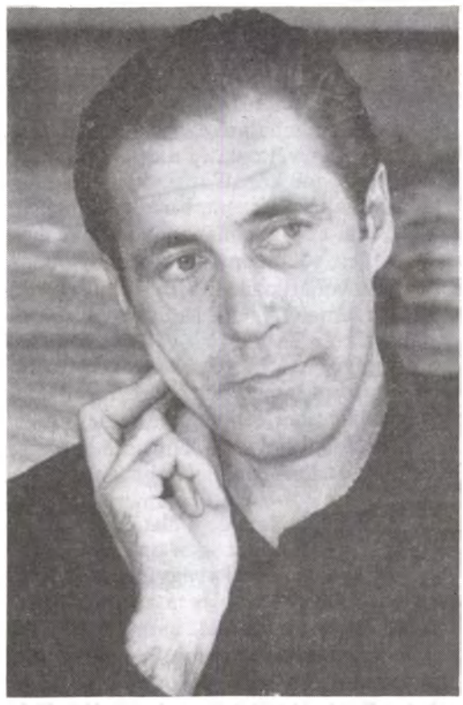

Éltem a Trianon után született felemás román-polgári demokráciában, majd a román fasizmus alatt, Horthy Magyarországán és az emberi tragédiákat tízmilliós nagyságrendben produkáló második világháború idején, a kibontakozás reményével kecsegtető, de kommunista-nacionalista diktatúrává torzult szocializmusban, s legújabban ismét egy polgárivá alakuló új világban, amelyről a diktatúra idején minden lehető rosszat elmondtak, s amely (közelről, megélve) bizony sokkal ellentmondásosabb, mint amilyennek látszott.

Hittem szép eszmék világmegváltó erejében, és az '56-os magyar forradalommal való szerény szolidarizálásom miatt elnyert 7 évi börtön alatt kellett megtapasztalnom ezeknek az eszméknek a visszáját. Egy, a változás reményével sem kecsegtető helyzetben vállaltam a közösségmegtartó aprómunkát, s a hitem szerint hasznos cselekvés lehetőségéért olykor a kényszerű kompromisszumokat is. A marslakó, vagy a boldogabb korokból jött kutató döntheti csak el, jogom volt-e hozzá? Irodalomtörténésznek készültem, s arról, hogy még lesz alkalmam ebben a minőségben is jelentkezni, ma sem mondtam le, de több mint három évtizede végzett kiadói-szerkesztői munka során mások műveinek napvilágra kerülését a magaméi megírásánál legtöbbször fontosabbnak ítéltem. Hiányzott belőlem még a minimuma is annak az egészséges önzésnek, amellyel el tudtam volna magamat határolni az általam felismert és fontosnak érzett közösségi feladatoktól. Egy

>>>>> *folytatás a 4. oldalon*

HUSZONNYOLCASOK — HETVENÉVESEK

>>>>> folytatás a 3. oldalról

alkalommal az egyik Gaál Gábor-levélből idéztem: "kötelességek halmazából áll számomra a világ" — s most, egész öntudatos életemre visszatekintve, úgy érzem, ez volt az én életem meghatározója is. Nem hiszem, hogy ezen már változtatni tudnék.

Kötelességek között araszolva, ma a legfontosabbnak azt érzem, hogy megtaláljam azokat, akik a reám ruházottakat átvállalják, és — esetleg, sőt bizonyára — nálam jobban, folytatják. Vonatkozik ez arra a könyvkiadói munkára, amely életem legfontosabb része, vonatkozik az EMKE-ben vállalt közművelődés-szervezésre és a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*ra, amelynek befejezése, Balogh Edgár halála után, teljesen reám maradt.

A gondolat, hogy mi lenne, ha tíz, húsz, harminc... esztendővel fiatalabb lennék — be kell vallanom? —csábító. De nem tudok eljátszadozni vele. Jelenlegi életemet, az évtizedek alatt — sokszor igen drágán — megvásárolt tapasztalatokkal együtt, s a jelenben adott, legközvetlenebb és távolabbi környezetemmel (családommal, barátaimmal, közös feladatokat vállaló munkatársaimmal) együtt érzem teljesnek, s nem tudom, milyen más emberi környezet volna az, amelyikért lemondanék róla.

Ellenben szeretném — így, hetvenévesen, vagy azon túl is, minél tovább — minél teljesebben megérteni azt az új világot, amelyben élek. Gyermekeim, barátaim, munkatársaim (s nemsokára felnőtt unokáim is) nagymértékben segítségemre vannak ebben.

Meggyőződésem: a közösség sorsát felvállaló, érte cselekvő fiatalok mellett nekünk is van még helyünk a nap alatt. Ezt szeretném minél tovább érezni, mert az élet addig ér valamit.

U.i: Különben az a kis kiadói csapat, amelyben 1992 óta dolgozom, a POLIS nevet viseli.

DÁVID GYULA

Domokos Géza

író, irodalomszervező, miután a moszkvai Gorkij Irodalmi Főiskolán diplomát szerzett, a bukaresti Előre napilap, a Pionír gyermeklap, az Ifjúmunkás riportere, később az Irodalmi Könyvkiadó főszerkesztője, majd a Kriterion nemzetiségi könyvkiadó igazgatója. 1990-től a Romániai Magyarok Demokratikus Szövetségének elnöke,nemzetgyűlési képviselője lett. Brassóban született, 1928. május 18-án.

Most, hogy visszagondolok, különösnek találom: az első ének, amelyre emlékszem, nem anyámtól hallott bölcsődal vagy óvodában tanult dalocska volt, hanem egy kemény szavú, fenyegető induló: "Megállj, megállj, kutya Szerbia, nem lesz tiéd Hercegovina..." Apám és barátai tanulták a háborút járt apáinktól. Nem volt névnap s más effajata mulatság, hogy nagy elszántan el ne fújták volna. Magasan a havasokba beékelődött fűrésztelep munkásai voltak. Az iparvasút "vezérei", vagyis mozdonyvezetői, s mint apám is, fékezői. Nem számított tulajdonképpen sem az ismeretlen Szerbia, sem a valaholi Hercegovina. A hangerőből, a kiguvadt szemekből következően csak egy valami számított, hogy aszongya: "Mert a magyar nem enged, míg a vére nem ered, harcol a hazáért." Tíz évvel Trianon után...

Furcsa az első, bennem szilárdan maradt képi emlék is. Anyám tyúkot vág az udvaron. Mialatt beviszi a házba a tányérba fogott vért, a tyúk, addig meredt lábával, kilép a tálból, és besétál a ház alá. Hol a tyúk, te Gézika, kérdi anyám. Nézem a fekete üreget, ahol a fejetlen tyúk eltűnt.

Szabadság... A fogalomhoz gyakran társul, mintegy szinonímaként, a szél. Bizonyítom, van benne valami. 1940-ben, a bécsi döntés után, mint a Regátból hazatérteket — menekülteknek számítottunk Erdélyben, szülőföldünkön —, apámat és engem bezártak a Kolozsvár mellett, Szamosfalván létrehozott "gyűjtő- és elosztó táborba". Ha kinyújtottam karomat a szögesdróton — ösvényt vertek mellette a járőröző tábori csendőrök — az ökörnyál felé, úgy éreztem, ott a kerítésen túl, az őszi mezőn, a teheneket őrző gyermekek és napraforgót vágó falusi emberek körül melegebben süt a nap, de még a levegő is szelíden, simogatón jár.

Mivel szólnom kell, még ha csak egy mondat erejéig is, a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégium sok mindent meghatározó szerepéről életemben, elmondom azt is: mivel a Prahova-völgyi Azugában, ahol apám sörgyári munkás volt, román iskolába kellett járnom, volt nekem egy másik iskolám is. Vasárnap délután, ahogy a református imaházból hazaértünk, édesanyám elővette a családi bibliát és lemásoltatta belőle a Miatyánkot. Sosem mást, mindig csak ezt a szöveget. Hitte, így megtanulok olvasni és írni a mi nyelvünkön, magyarul is.

Áldás volt rajta, jól fogott nekem mind a zágoni elemi iskola utolsó osztályában, mind az 1941 őszén megkezdett ősi Mikó Kollégiumban. Hozogattam be a lemaradást, haladtam rendesen. Az egyik tantárgyban egyenesen tündököltem, a román nyelvben. Én tanultam meg legelőbb — ott volt a tankönyv utolsó oldalán, mindenkinek tudnia kellett — az *Isten áldd meg a magyart*, románul.

Apám, az óvodáskoromban hallott harcias éneklés ellenére, békés, tán még túlságosan is szelíd ember volt. Fájdalmas volt megpillantanom őt — innen datálom első, a bénulásáig megrendítő élményemet — a Brassó végében, a Szentpéteri úton működő hadifogolytáborban. Mikor neve hallatára előkerült a szorosan egymás mellett, tétlenül álldogáló, gyűrött, piszkos katonaköpenyes, csáléra álló egyensapkás férfiak végtelen tengeréből, hogy a fürge őr által összeturkált csomagját átvegye —, az orosz géppisztolya folyton anyám frissen sütött kenyeréhez ütődött —, észrevettem, hogy apám bajuszt eresztett. Kapkodva ölelte magához a szőttes terítőt az elemózsiával, még mintha valami mosolyféle is megjelent volna az idegen bajusz alatt, s már lökte is az asztaltól az orosz katona: — Nazad! Hangja és arca, kék posztótetejű kozák kucsmája évekig előjött diákéveim — 1948—1954 — alatt. Gyakran kaptam magam azon, hogy az utcán, a metróban, színházban, koncerten, könyvtárban őt keresem. Mintha ő, egyedül ő lenne felelős Domokos Béla székely határőr honvéd valahol, egy ukrajnai fogolytáborban bekövetkezett haláláért. Amikor, diplomaosztás előtt, Konsztantyin Pausztovszkij megtartotta utolsó próza-szemináriumát, s elköszönt az évfolyamtól, félrehúzodtam a főiskola, a Herzen-ház egy rejtett zugába, és sokáig rázott a sírás. Búcsúztam apám ismeretlen sírjától — amíg Moszkvában voltam, naponta vártam, hogy választ kapok kérésemre, közlik velem, hol hantolták el — és elváltam, tudtam, örökre, tanáromtól, nevelőmtől, Pausztovszkijtól. Azóta a világhírű író és a 39 éves korában "hősi halált halt" transzszilvániai munkás arca még inkább összemosódott emlékezetemben. Húsz évvel ezelőtt elzarándokoltam Taruszába, és két szál virágot vittem mesteremnek az Oka folyóra néző sírjára. Az egyik az apámé volt.

Szólnom kell az általam megtapasztalt legnagyobb emberi értékről, a szolidaritásról. Enélkül nem létezhetett volna életem fő építménye, a bukaresti Kriterion Könyvkiadó. Más nációhoz tartozó, más-más anyanyelvű, egymástól különböző vallást és történelmi sorsot vállaló emberek közös műve volt ez az intézmény. Érte dolgoztak, őt védték. A hírhedt Szekuritáté ereje, perfidiája is megtört a falán.

Apropó, fal... Ezerkilencszáznyolcvankilenc karácsonyán, miközben az ostromlott várhoz hasonlító Szabad Román Televízióban én hírül adtam a Romániai Magyar Demokrata Szövetség megalakulását, nem messze Bukaresttől, a középkori Havasalföld szláv nevű fővárosában, egy salétromos kaszárnyafal előtt agyonlőtték — remélni szeretném — az utolsó európai diktátort. Ne legyen béke porain!

Igen, csak remélni szeretném, mert tiszteletel megkérdem: láttak önök koszos, borostás bányászokat, amint bűzlő gumicsizmáikat honatyák, egy demokratikusan megválasztott parlament feje fölé lógatják? Én láttam. És láttam kétségbeesésében, tehetetlenségében, félelmében üvöltözni, törni-zúzni a demokratikus szegénységet. Amíg ez és ahol ez megtörténhet, ott nem állhat szilárdan a jogrend, álnok tektonikus mozgások, kitartó termeszek gyöngítik a társadalom — van, aki jobb szereti a nemzet fogalmát — alapjait. Ettől némileg sápadt a reménységem.

Egyvalami biztos, ülök most a késő őszi napsütésben, papolci parasztházam udvarán. Fejem fölött, a fán, fagyott alma, előttem, a malomkövön, a korondi csuporban kihűlt a kávé. Az előbb vizet húztam a kútból, hallom, hogy hullanak vissza a kávéról a cseppek a fekete mélységbe. Tiszta, egyenletes hang, mint metronom ütése.

A szerkesztő által kért tanulsága ennek a dióba, még rosszabb, mogyoróba szuszukált élettörténetnek?

Nézem a magas ágon a pónyikalmát. Rajta még az éjjeli dér nyoma.

DOMOKOS GÉZA

HUSZONNYOLCASOK — HETVENÉVESEK

Márki Zoltán

Márki Zoltánról azt jegyzi fel a lexikon: pártos versektől jutott el saját gondolati lírájának kimunkált, európai hangjához. Nagyenyeden érettségizett, magyar-francia szakos oklevelet szerzett Kolozsvárott, az Igazság, az Utunk, az Igaz Szó, az Előre munkatársa, szerkesztője. A Hét főszerkesztő-helyettese, a kolozsvári Állami Opera igazgatója. Temesvárott született, 1928. május 22-én.

Önéletrajzom harmadik személyben: Márki Zoltán 1928. május 22-én született Temesvárott a Begától ötven méterre, a józsefvárosi volt Eötvös utcában. Szülei korán az Erzsébetvárosba költöztek, ami mély nyomot hagyott nyolchónapos érzékeny lelkületén. Élete további alakulását és művészi magatartását döntő módon befolyásolták a Szandigé (lexikonokban nem szeretplő, jelentős tó a 6-os villamos mentén) népi hagyományai, valamint az a beláthatatlan következményekkel járó elhatározása, hogy ötéves korában végleg felhagy az analfabetizmussal. Első sikereit valóban még gyerekkorában aratta az újmosnicai búzamezőkön, kár, hogy később minden bizalmát mondatszerkezetekbe és verssorokba vetette. Német óvodába, háromnyelvű elemibe, uszodába, a gátsorra, a vadászerdőbe és máshova járt. Középiskolai éveit a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban, az egyetemieket francia-magyar szakon Erdély kincses városában hasznosan töltötte: a tudományokban és a sétatéren egyaránt jártasságra tett szert. Erkölcsi érzéke fölöslegeitől ezután sohase kívánt megszabadulni, ő fiatal irodalmunk egyik pozitív nőse, egy beat-rajongóvá cseperedett fiúgyermek atyja. Tudni róla, hogy az irodalomban nem kedveli a közelharcot, viszont a lelki jóga nagymestere, percenként 60-nal haragszik vagy örül. Kétségtelen zenei ismeretei fölhívták rá a szakmabeliek közönyét. Volt az *Utunk*, az *Igaz Szó*, *A Hét* főszerkesztő-helyettese, főiskolai lektor meg boldog. Kitartó humora és Wartburgja közismert.

Ennyit írtam az 1976-ban megjelent *Minden egyszerre kezdődött* című gyűjteményes kötetem hátsó borítólapjára ajánlás- és magyarázatként. *A kertben szerda van* (versek, 1981) darabjait viszont megjegyzés nélkül bíztam a jellemformáló kor megértésére. Olykor úgy vélem, a történelem szenvtelen és szertelen hallgatása veszi körül. Hogy ez az érzéstelenítés fájdalmas, hiszem és vallom. Nem vigasz és nem is mentség az írás semmiképpen. Egyesek másként mentették a menthetőt, belső-kinti énüket, józanul belátom azonban. De egészében nemzedékem egyetlen tagja sem vonhatta ki magát az igaztalan külvilág határozásaiból. Megcsaltak, hát megcsalódtam, ennyit üzenhetek utólag a jövőnek, amely csak annyiban lehet — sajnálatosan rövid időre — az enyém is, ha újra lesz miért lelkesedni a gondolatért, a népért, magyarságunkért. Az egységesülő Európában össze kellene már hajolnunk egymásért, értékeinkért. Mert "az nem lehet", hogy a Mindenség céltalan fölöslegeiként vesszünk a semmibe. Dum spiro, spero. Reménykedem, tehát vagyok. Fentiekből az is kiderül, miért szeretnék 1998-ban 0 éves lenni.

MÁRKI ZOLTÁN

Panek Zoltán

vérbeli költő — erről lírikusi hevülete árulkodik —, noha prózaíróként ismertebb. Írásaiban a groteszk komikumot, intellektuális humorát dicsérik. Tanulmányait a Túr menti Kőszegremetén kezdte el, majd később Avasfelsőfaluban, Józsefházán, Szatmáron és Bukarestben folytatta. Tizennyolc éves korában Szatmáron lapot alapított, a Diákszónak az érettségiig főszerkesztője volt. 1959-61 között villanyszerelőként dolgozott. Magyarországra települése előtt, 1987-ig a kolozsvári Utunkat, a Dolgozó Nőt és az Előrét, majd az Igaz Szót szerkesztette, A romániai Terepen született, 1928. január 22-én.

Úgy emlékszem, hogy már Publius Ovidius Naso megírta volt, miszerint ő annak örül, hogy "most", azaz saját korában él — holott könyörtelenül megszenvedte, épp írásai okán, a száműzetést, akárcsak jó néhány tízezer honfitársunk az 1956-os forradalom és szabadságharc leverését — itthon, a környező "baráti" országokban és a nagyvilágba szakadván. Kár, hogy a *nyolcas* szám meglehetős bűvöletében gondolkoznak — így oda lyukadunk ki, hogy egy mai hetvenéves esetleges véleményére a huszadik század immár egészen nyilvánvalóan világtörténelmi jelentőségű magyar forradalom- és szabadságharcára egyszerűen nem kíváncsiak; mintha ez a forradalom meg sem történt volna! Ehelyett tűnődjünk el — kérik — holmi, a magyar ötvenhathoz csak helyi utórezgésként hasonlítható "prágai tavaszon". Immár egyre inkább "sírig tartsuk a pofánkat"?! Természetesen ki-ki maga dönti el, melyik-oldalra áll 1956 magyar és világméretű igazának dolgában. Szegény Albert Camus!

Nemigen remélem, hogy soraimat közreadják. Holott pedig nem volna szabad egyetlen vagyonunkról, a reményről lemondani. Hiszen a rendszertelen rendszerváltás immár tizedik évében az egyre különösebb sajtószabadság és az egyre zavarosabb tisztulási folyamatban megnyilatkozó szorongás körülményei, a szorongószorongató sajtóterror körülményei között, a

gazdi kezét egyre hevesebb buzgalommal nyalogató sajtó-szolgák hangja mellett oly hangok is hallatszanának immár, amiről József Attila a maga idejében nyíltan kimondotta: "Jöjj el, szabadság, te szülj nekem rendet!" Igaz varázslat van a bátran kimondott szavakban, rohadás az elhallgatott fájdalomban.

Mintha látnám, ahogyan fölényes mosollyal legyintenek eme hetvenéves "agg" — aki volnék — belül még keserűbb morfondírozásán. Pedig csupán röpke pillantást kellene vetniök az irodalmi lexikonban névcikkemre, hogy megértsék a tömör mondatot: ugyanbiza miért szereltem én néhány évig nagyfeszültségű ipari áramot — írói munkám folytatása helyett?! De hogy e vénemberes fecsegés mellé végül valami "művet" is ideiktassak — amivel esetleg kezdhetnek valamit; már amennyiben szíveskednének közreadni. Rab országban, rab időben, csak belül szabad emberként írtam e rövid szabadverset az 1956-os magyar forradalom és szabadságharc 10. évfordulójára.

A leghosszabb költemény

Láttam a leghosszabb költeményt. Olyan
hosszú volt, hogy csak
röviden szabad szólani róla. Hosszú volt
(ez egyetlen hibája),
de — mint remekművek esetében —
hibája a lényegéhez tartozott:
nem tudta rövidebben kifejezni magát.
Nyilván tavasszal játszódott, mikor egyéb csoda dolgok is megesnek.
Egy szem krumpli
a szekrény alá gurult a télen; ottfelejtették.
Amikor ideje eljött, elindult a világba. Egyetlen csírát növesztett,
halk, üvegesen áttetsző, halványzöld csírát;
a sötétben is tudta merre.
Hosszan kanyargott, makacs
tehetetlenséggel, akár testvére, a Mississzipi. A pinceajtó alatt megfelelő
rést talált, azon át a fényre ömlött. Sápadtsága innen kemény
zöldbe váltott, pedig
hat és fél méternyi küzdelem állt már mögötte.
Gyújtózsinór, melynek a végén egyszer csak
felizzik
a krumplivirág.

>>>> *folytatás a 6. oldalon*

HUSZONNYOLCASOK — HETVENÉVESEK

>>>>> *folytatás az 5. oldalról*

Én 1956-ot harmadik Trianonként élem immár, amíg élek! A vers baj nélkül megjelent Erdélyben; ki tudja, milyen közvetítéssel eljutott a nemrég hetvenhét éves korában elhunyt Tollas Tibor költőhöz is: első nyugati utamon, Svájcban várt érkezésem után szinte azonnal *márkás* magán-tiszteletdíja. Sajnos, személyesen nem sikerült találkoznunk. Édesapám, Panek Dezső mozdonyvezető, magyar három *krumplivirágos* rohamgéppuskás szakaszvezető már a 13. isonzói csatában, magyar katonaként két világháborút veszített el a magyaroknak. Gyakorta érzem úgy, hogy a harmadikat mintha én veszítettem volna el — a szívünkhöz valameddig közelizző világcsodálat közepette!

De ha már így van, mert ilyen, így megyen a világ, volna egy szerény javaslatom. Miután én személy szerint igen-igen messze tudom magam a Horn-foktól, "indítványoznám", hogy ama sokat emlegetett pufajkát minél előbb szállítsák ünnepélyes menetben a Nemzeti Múzeumba, hiszen a jelek szerint — *baljós* jelek — a valamikori koronázási palást mellett, a hatalom jelvényei között a helye.

Egyébként (ha már Budapesten *tengődöm;* amiért egy íróbarátom szerint egyedül én vagyok a hibás — mármint a tengődésért —, mert "a rossz oldalra álltam") mihamar fel kellene keresnem a Markó utca 28. szám alatti épületet — *külső* szemrevételezés céljából! Egy magára valamit is adó "huszonnyolcasnak" illik és ajánlatos ezt tennie, mert — a találékony szellemű magyar nép szerint a "nagy huszonnyolcas" kitüntető cím és minősítés csak azokat illeti meg, akik a Markó utca 28. szám alatt működő intézményt *belülről*, nem önként, esetleg többrendbélileg — több alkalommal — bentlakókként szemrevételezhették. Az én esetemben is bárminek, BÁRMINEK ELJÖHET AZ IDEJE. *Magyarock!* Kell-e még nektek hazátok?

Mire bölcsekké érünk, már nemigen veszszük hasznát.

PANEK ZOLTÁN

Szőcs István

író, kritikus, irodalom- és színibírálatok, művelődéstörténeti esszék, nyelvészeti vitacikkek szerzője. A marosvásárhelyi református kollégiumban érettségizett, a kolozsvári egyetemen pedagógia-lélektan szakos tanári oklevelet szerzett. Az Ifjúsági Könyvkiadó, az Utunk, az Előre szerkesztője. Marosvásárhelyen született, 1928. augusztus 2-án.

A történelmet legfeljebb áltudományos magyarázatokkal lehetne bevilágítani. Viszont a *sorsszámtan*, vagy a *szám-sorstan* már kifutotta magát. Mi lehet érdekes abban, hogy éppen a '28-as születésűek hetven évesek?

Próbálkozhatunk ugyan olyasmivel, hogy 2 x 8 = 16, és íme, milyen különös, épp tizenhat évesek voltunk, amikor a történelem elkezdett cövekek gyanánt belekalapálni bennünket az iszapba, és hogy 1 + 9 + 2 + 8 = 20, és lám csak, húszévesek voltunk, amikor ezt be is fejezte, erős pallódeszkákat helyezett a koponyánkra, és átmenetelt fölöttünk, rajtunk.

Magyarázzam, hogy túl idősek voltunk? Ahhoz, hogy már ne emlékezzünk *mindenre*, s ezért nem lehetett már belőlünk igazán jó janicsár, hiába igyekeztünk minél megbízhatóbbaknak mutatkozni a felsőbbek szolgáinak szemében. Vagy hogy túl fiatalok voltunk? És még nem vált vérünkké az előttünk járók történelmi stílusa, nem tudtunk vénebb békákkal békülni, s helyezkedtünk bár mi is, de mindig ügyetlenül.

Mit hozhatnánk ki a *csillag-sorstanból* is? A Sárkány jegyében születtünk — sárkányok azonban nincsenek! A sárkány nem valóságos létezés, csak szerep. Mi pedig félszegen húzódoztunk a szereplétől, nem álszerénységből, de féltünk, hogy *Hamburg*nak látszunk; mint ahogy a többi Állat-Lelkek (Zodiákusok) mindig annak is néznek bennünket.

Egy nemzedék általában négy-öt évjáratból áll. A Sárkány-nemzedékek azonban mindig csak egy kontingensből tevődnek ki. Ezért mindig magányosak: csak hídalkatrészek, postások, üzenet-átadók.

A nemzedéki sors helyett maradjon hát az egyén története; hátha az érdekesebb?

Nálam ez lényegében néhány nagy kalandból áll. Kalandok a nemzettel és a többi nemzettel.

Helyszűke miatt csak három kaland: magyar, német, török.

Tizenhat éves koromban kiábrándultam a magyarságból, elhatároztam, nyugatra menekülök, és például francia leszek. Azonban éppen akkor érkezett a háború Magyarország területére, és kimagyarázhatatlanul gyávaságnak látszott volna az egész. Nem fogom Budát egyetlen puskalövés nélkül feladni, mint Kossuth és Görgey, gondoltam már akkor.

Tizenhat évesen önként beálltam hát a Szent László hadosztályba, senki sem kényszerített erre, félrevezetettnek sem tartottam soha magam. Három hétig dobáltak egyik frontszakaszról a másikra, voltam tábori őrsben Fehérvár mellett és éjszakai felderítésen Vértesacsa sötét utcáin, s itt visszatértem egy paradicsomos tésztával teli gulyáságyút, amely épp át akart állani. Még lövöldöztem volna, de karácsony reggelén egész szakaszom átment az oroszokhoz, nem meggyőződésből, de gyávaságból. Én erre nem voltam hajlandó, egy helembai paraszthaz padlásfeljárójának ablakréséből figyeltem, amint két orosz tereli őket: bisztro! bisztro! A harmadik engem próbált kézigránáttal és géppisztollyal téríteni, nem sikerült neki. Volt még egy géppuska hevederem, előbb arra gondoltam, az egész bandának a hátába eresztem, de aztán jelentkezett az erős vallásos nevelés hatása, ne ölj, nem lőttem, de kiváltam én is a hadrendből, civilbe öltöztem, és hátra szöktem. Egészen hátra. Németországba.

A háború vége után gyalog indultam Szászországból a Rajna felé, Türingiát át, azonban Felső-Frankföldön erdők-mezők-szűk ligetek között kisrajokban bujdosó, nálam is fiatalabb magyar gyerekekkel találkoztam, kelet felé igyekeztek, haza a Csallóközbe...

Jó — gondoltam —, akkor én is megpróbálok még egyszer magyar lenni, a Majnától visszafordultam, hazajöttem Erdélybe.

Úgy húsz év múlva még egyszer megingott bennem a magyarságtudat. Ezt azonban már a magyar nyelvészek művei okozták. Akkor is így gondolkoztam azonban: levonulni egyetlen visszalövés nélkül?

Wund, Köhler, Jespersen, de Saussure iskolázott, és nekiestem nyelvészeinknek, és rájöttem, nem a nyelv szedett-vedett, a tanrókák barlangjai bűzlenek csak, és harminchat évesen végleg felébredtem: egy, csak egyetlenegy nyelven szólhatnak az angyalok, és nem tehetek róla, de az éppen a magyar nyelv. És lettem délibábos, romantikus ámokfutó, sumérkodó ügynöke az amerikai imperializmusnak, a szocializmust fellazító ellen-dákoromán, azaz provincialista visszahatás, most, ebben a pillanatban nem is tudom, mi vagyok, talán akarnok dilettáns postamester, vöröstengerész és gátlástalan újságíró?

Akármi is, de tudom, hogy túlélem. Mindnyájan túléljük.

Végül úgyis minden kiderül. A sárkány nyelve a mi tarsolyunkban van.

Kaland a németekkel: tízéves koromban németellenes verseket írtam a kuruc költészet modorában; tizenöt évesen viszont egy német vers szótározgató gyötrelmes fordítása közben csapott meg először, hogy mi is a művészet; 1945 tíz hónapját Németföldön töltöttem, és egész idő alatt mindössze egyetlenegy soviniszta némettel találkoztam személyesen, az is egy vénasszony volt, és restelkedett is miatta eléggé öreg türingiai erdész férje. Hiteles lenne így az én Német Történetem?

Egyszer a Déli Kárpátokban napokon át csak az idegen szó hullámverését hallgattam, amikor egy kis Zsil-völgyi ház homlokzatáról váratlanul egy magyar felirat szökött szembe, nagy piros betűkkel: *Egy Az Isten!* Pozitív sokk volt, ahogy ma mondanák; és ugyanígy felrázott és visszavezetett magamhoz, amikor egy kis balkáni város egyházfalán hirtelen ezt olvastam: Ein fester Burg ist unser GOTT (Erős várunk nékünk az Isten). Pedig már régen elhamvadt a vallásosságom, legalábbis azt hittem.

Negyvennégy éves koromban Prágában németül szólítottam meg egy nőt; véletlenül(!) valóban német volt, és letolt, hogy rossz német vagyok, mert nem németesen a Hradsín, hanem csehesen a Hradzsnyin után érdeklődtem; a rossz német kiejtésemre fel sem figyelt... Ma viszont rosszullét kerülget, amikor hallom, hogy az új német telepes hogyan noszogatja magyar munkását: *Los! Los!* Gyerünk, gyerünk!

És éppen az életkorközépi válság kezdődött nálam, amikor egy este a sötét kolozsvári főtéren valami turistabanda fiatalemberektől harsány török kiabálást hallottam. Előbb vakrémület, a gyávaság undorító gyomorgörcse fogott el, aztán esztelen harag és a gonoszság sötét homálya öntötte el agyamat. Később ugyanígy jártam a szarajevói múzeumban, amikor megpillantottam egy aga élethű viaszbábuját. Ki tudja, őseimnek milyen élményei lehettek róluk?

Ám mint Jung-tanítvány, mániákusan kutatni szoktam az indokolatlanul erős lelki reakciókat. Elkezdtem tanulmányozni a török világot, Cselebit olvastam, török közmondásokat magoltam be, kerestem a személyes találkozásokat, és elmélyedtem a hódoltság korabeli élettechnikák titkaiban. A szegedi célszerű szegény emberekében, akik nemcsak a török, de a római hódoltságot is átvészelték, s rájöttem, hogy a Hold, sőt a félhold túlsó oldalán is van élet.

Így esett, hogy míg életem első felében s kritikusi pályámon két durva Goethe-kifakadás volt a vezérelvem: "A vége úgy is az lesz, hogy az ember kitart és a többieket túléli", valamint: "Zsákot nem selyemmel kell foltozni" — addig a rákövetkező emberöltő alatt egy finom ozmán észrevétel kalauzol el: "Ha én is úriember vagyok, és ha ön is úriember, akkor ki feji meg a juhokat?"

Így megtanultam, hogy istállómunkához ne öltsön selyem kaftányt magára az ember. És olvasmányregényeket írtam, és vállaltam a kisebbségi újságíró létformáját.

SZŐCS ISTVÁN

Hetvenéves barátaink vallomását a *Polis* 1998/1. számából vettük át. A fényképeket a Helikon fotókollekciójából válogattuk.

HATÁR GYŐZŐ

Az apagyilkos a gyerekét figyeli

az apagyilkos a gyerekét figyelte

a gyerek jellegzetesen mai gyerek volt; nincs olyan gyerek, aki azzal, hogy világra jön, ne válnék mai gyerekké — lévén, hogy a világ is, amire jön, a mai világ

az apagyilkos nem volt különösebben apagyilkos; csak amilyen gyilkosok az átlag apagyilkosok lenni szoktak

...Ócska história, homályosan is csak aligalig emlékezett rá, meggyilkolta-e vagy sem, s ha igen, miért. Valami rémlett, hogy kifogásolta — nem az apró részleteket, a járását, a tömpeorrú mogorvaságát, a hangja-köszörülését, ezt-azt, hanem az *apát* mint egészet

csikbék testű kamasz volt, tigris-csitára valló acél izmokkal, és a hangja mutált. Egyszer aztán elkapta az öreget: reggelinél. Ő, a csikbék testű, tigris-csita kamasz, reggelinél. Szalmaszál-rágcsálós képpel a székén kinyúlt, feltette a lábát az asztalra, s azzal se szó, se beszéd, a bakancsa sarkával a reggelizõ-tányérja közepére tévedt az öregnek, bele a szalonnás rántottájába: hogy hagyja-e

nem hagyta

...Nem attól, hogy a gigáját megmarkolászta; kenyérvágó késtől, ami a kezeügyébe akadt belevágni-valónak, de úgy, hogy a torka másik oldalán szaladt kifelé neki, az öregnek és ott kandikált elő: attól. Az asztal alá, ahova csúszott

az apagyilkos a gyerekét figyelte

a vacsoránál mindig jól ügyelt, hogy a kenyérvágás messze történjen, másutt, és ha nem mindjárt csomagolt-előszeletelt volt, hát a konnektor közelébe telepítette a villanyvágó kenyéradagolót, de mindig kihúzta a dugót... Mert hátha a vacsoránál és nem a reggelinél?

az apagyilkos a gyerekét figyelte

mire készül? - rezzent össze ebédkor, pedig az volt az irgalmi szabadság, az összebékülés pacsuli-álmaival beillatosítva: nem otthon ebédelt. De a kantinban is, ott is: mereven rágondolt

...Alighogy a magáéval végzett és a mocsok hulláját az öregnek, aki volt, és az ő öregje volt, az asztal alól, ahová lecsúszott, elvitték, őt is vitték. Átköltöztették. Merő csuromjóság a bíráskodás, olvadó vajhegy a társadalom szíve: *csak* aranyszabadság, akármilyen szigorú a hosszú nyaralás. A rendelkezések értelmében az EHETI APAGYILKOSOK SIKERES LISTÁJÁBAN az újságoknak a nevét sem volt szabad kinyomtatniuk, a kíváncsiaknak meg kellett elégedniük az Emelkedő Statisztikával s milyen tettnek volt ő a tettese, meg hogy ő volt, senki sem tudta meg

a régi környéknek a tájékára se ment, de ott is elfelejtette mindenki (kisebb dolga is nagyobb volt, mintsem hogy észbentartsa éppen őt - csak mert az öregjét hazavágta). Végtére már maga is mintha kipottyantotta volna az eszéből: azóta "annyi minden volt", hogy ráterüljön az inasévek salakrakása, és ha nem ő döngölte - minden év egyet taposott rajta: ahogy vastagodott, úgy lapult. Hitt a "gyógyító időben" és a leólmozott múlt abszolút eltemetettségébe — az emlékek oszladozásába vetette bizalmát. "Bárányhimlő" volt, kigyógyult belőle és a Házból egészségesmakulátlanul távozott

az apagyilkos a gyerekét figyelte

a gyerek világrajövetelével (az anyja belehalt: a magzat hazavágta) — még csak épphogy-felhunyorgott az emlék a hamukása alatt; az első macskakivégzéssel kitarjagosodott a perzselő vöröse; és amikor a reggelinél először bicsaklott el a fiú hangja, egyszerre nyakába kapta az egész parázskosarat. Végigégett rajta. A plomba felpattant, az emlékek életrelobbantak körülötte: a tulajdon múltjának lángjában járkált — újra apagyilkos volt

a kezére nézett és ott vibrált a gyilkos szeszély pengéje. Felismerte a pillanat méregdudáját; a féktelen örömöt a mestervágásban: ez a kés-betoló jó mozdulat a nyelén a marok lökő fészkével — így kell apát hazavágni... A tudatlanság paradicsomában a tovajóságoskodó embercsorda nem tudhatta róla: ártatlan volt az ártatlanok között és adta az ártalmatlant. De ő maga tudta

az apagyilkos a gyerekét figyelte

...Mivel tegyen a kedvére — tusakodott —, mikor tudhatja, hogy a kedvére semmivel nem tehet? Hogyan vigyázzon, hogy ne találjon benne kivetnivalót — vívódott —, mikor ha megfeszül se tudja olyan kicsire húzni magát, hogy apagyilkos gyereke a maga gyilkos apjában ne leljen valami kivetnivalót? Megutálnivalót — abban, ki neki csak amúgy foghegyről, szegről-végről az öregje?

az apagyilkos a gyerekét figyelte

kifordul: a kölyök elmegy hazulról...De elment-e: igazán elment s nem ott hallgatózik az ajtó mögött? Hangos léptekkel leviharzik s utána harisnyában visszalopódzik a lépcsőházba? Visszahallgatózott s hallani vélte apagyilkolásra készülő kölyökszíve zakatolását, szakadozott laganc-lélegzetét. Akkor lábujjhegyen a tükörhöz lopódzott. Hogy igazán olyan kockafejű-e. Nem volt kockafejű; de ha ő annak látja, a lelkéből-lelkedzett apagyilkos gyereke — akkor igenis az. Kockafejű. Pusztuljanak a kockafejűek

...Kinövi? Elmúlik a fenyegetettség terhes korszaka, s ahogy amaz a gyilkolhatnékot, ő kinövi a meggyilkolhatóságot? Még jön idő — és megemberesedő gyereke szívében megéri a felmentést?

...És ha nem?

Nem lehet levezekelni a szattyánfenekűséget, a varacskosságot, amilyen trotli öreghernyó maholnap és varacskos — a méregdrága parókája alatt, amilyen ordító-kopasz: nem ússza meg

...Hol, melyik a naptáron: milyen közel van az a reggel, az ő próbatétele? Mi lesz a kezeügyében, hogy a nyakverőerét elmetssze, ha nincs kenyérvágó kés és a konzervnyitó is villanyra jár? Mi pöffen ki belőle — mi lesz az első fitymáló pökhendisége a lagancnak? melyik szeme sarkából villan a vészjósló apagyilkolhatnék, amitől a szeme vérbeborul? Merről mozdul a keze, honnan zúdul a bakancsos lába, mikor csattan fel az a mutáló hangja, az első kihívó-kutyauristenező szentségeléssel?

az övé is azzal próbálja vérig ingerelni, vajon s neki is az lesz a próbatétele? A reggelizőasztalnál, ahogy előre látja: azzal a csikbék tigris-csita testével hosszúra nyúlva, amint hegymászó vasalt bakancsával a rántottája közepére toccsan s úgy vizslatja nagy kajánul, vajon a bakancsát, hogy az apja arról az összerepedezett tányérjáról...meri-e?!

...Otthagyni! Tűrni! Nem visszapofázni! Hunyászkodva belevigyorogni

és mintha dióroppantó markú gorilla keresné a megcsupaszított kobakja körül, hogy honnan esik a végső jó fogás, ő meg a vörös nyelve tövéig belelát a gorilla rátátott szájába, utoljára, ahogy nyakaroppantva bömböli: — enni! enni! tovább enni! *reggelizni!* - - -

...Az ő lelkéből-lelkedzett apagyilkos gyereke!...

Az apagyilkos a gyerekét figyelte

EGYED EMESE

Jóslat

(Nem lesz a régi indóházakon
ablaküveg, ablak-, ajtókeret!
Tavalyi nád rejti a patakot.
Megszínesedik fúzek vesszõ-ága.
És tarka, fehér, fekete
pulykák ódöngenek a fényben.)

Nyirkos rögökre lépsz majd.
Havas árkokra látsz majd.
Bozótvágók köszönnek.
Emlékképektől futsz majd.
Nevezted semmiségnek,
nevezed majd levőnek;
nem akarsz hinni benne,
s kiszívta már erődet.

Ha lépsz majd gyöpre, lombra,
saruidat levonja.
Ha szél dob rád kabátot,
megint nevét kiáltod:
vizeken szálló szélbe,
árnyékos völgy fölébe.
Elkerülöd a házat.
Bárki bármit kiálthat.

Közjáték

Egyedül hozzád szólnom nem szabad.
Fúre hajtották a bárányokat.
A hófoltok Szinyei Merse
Pál játéka: dombok és felhők verse.
Félvágás szekér szomorú lovával.
Vetési varjak dolgoznak a földön.
Félbemaradtak házfedelek, kertek.
Vakondtúrás és mart sárga virága;
nyíltszíni fejtés, ködbeborulás.

Hadd soroljak fel élő képeket,
hadd fúzzek láncot, kalapáljak gyűrût:
Ékességek születnek vas szavakból;
későre jár, zátonyrakó idő.

Nem látható, de erdők lombja nő,
vizes árkok mélyébe moha fészkel,
és sem ének, sem álom nem fakad
vers gyökerén: valami közbejött.

Egyedül hozzád szólnom nem szabad.

Megálló

Már kimosták a szőnyegeiket.
Szikkadni kerítésre teregették.
Már kerti gazt gyűjtöttek jó csomóba,
meggyújtották. Lám, füstölögnek, égnek
száraz gyomok, katicabogarak.

Jó rendet rakni: éldegélni rendben.
Voltaire is küld: hisz munka vár a kertben;
mit akarhatnánk haszontalanul.
A legelő rossz füve lángra gyúl.
A korom szerte száll szebb napjainkban.
Felperzselt történetek csontjainkban
(ragrím született. Hadd éljünk tovább:)

Maros holtágát, vadmadarát láttam,
király vonult el aranykoronátlan,
hallani véltem zajló udvarát;
vashidak messze, kőjejtő helyek,
valóságok, eleven emberek

(minek kereslek hurcollak magammal
minek minek minek
csönddel szavakkal)

SERÉNY MÚMIA 110

ha majd minden rabszolga nép jármát megunva olajra lép

szerkeszti: Fekete Vince **'98**

LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓ VERSEI

Napló

1. Az olvasásról

Megjelenik-e majd a nő
a parton, amely még mindig ugyanaz
a folyó, ahol szép, még mindig
szép a nő, és még mindig
megremeg a gondolatra, hogy
nem is olyan régen Isten
ujjai matattak a testén —
vajon a nő majd megjelenik-e?

És megjelenik-e a férii
ugyanott, amely mégsem ugyanaz
a folyó, és ahová nője után
ki-kijár a férfi,
vagy a szaporodó hangya-lépteket
számolni az agyban —
vajon a férfi megjelenik-e?

És álmában Isten angyala
alternatív gyógymódot ajánlva:
sok mozgást, levegőt, szerelmeket —
vajon az angyal megjelenik-e?
(Keserű földszag marad utána.)

De bár ne jelenne meg mégegyszer
a nő: reggeli kávéját szürcsöli,
az angyal is lehetne, ha nem
volna csupa misztika:
"Nem is hangya az, te buta,
a szív költözött föl az agyba
ha majd a lélek is előkerül,
szeretni foglak" — szóval,
bár ne jelenne meg a nő mégegyszer.

És ne jelenjenek meg az "Észbontó"-k
sem: hatalmas prések és kalapácsok,
a férfi fejvesztve menekül — most már
azt mondom, bár ne jelenne meg semmi.

Ha mégis megjelennek,
kiúzetünk ide az őszbe,
s én még kikeverek egy otthonos barnát,
de ezt a részt már nem olvasom újra.

2. Az idézetekről

Szellem a palackban,
lélek a testben,
keringő úrszemét —
mi történik, ha az anyag
kikerül a vákuumból?

Például ebédnél, ha a szanaszét
százszámra heverő próbatestek
közül kinyitok egyet —
ebédnél könyörögni fogok,
hogy ne csinálj rögtön jelenetet,
amiért az edényből kilocsogott egy
kevés, különben is papírt
tettem alá, amit eldobok, és kész;

és ne sírj a virágminták miatt
sem, ez nem vegykonyha, hogy
kifakulhatnának a színek —
fölmosom majd, és ismét
ragyogó szép lesz minden;

sőt, kihordom mind a konyha-
felszerelést, úgyis csupa penész,
kóranyag és zagyva táp*,
és nem azért mondok ilyen
csúnya szavakat, hogy bosszantsalak,
különben sem én mondtam,

de képzeld: mikor Pestre költözött,
mint mi ide a Györgyfalvi útra,
akkor írta az ürge ezeket,
miután becsukott néhány próbatestet,
ügyelve persze a technikára,
hogy én az ajtócsapódásra sem különben.

*A. J.

Reggeli torna

Egyik szálhoz a másikat,
ha letekeredne végre —
lábjegyzetre az álmoskönyvben:
a végére vagyok kíváncsi.
Egyik szál: evezés a felszínen,
a másik mélytengeri merülés lenne,
s ahol a kettőt összebogozom:
*szobahőmérséklet, **tojáséj**,*
hőmérőm számlapja pedig
tényleg egy horgony szára,
a higanygömb: kormánykerék —
buta szimbolikát használok,
mikor villásreggeli helyett
mégis visszajutok a tojáshoz.
Miért idéztem éppen ezt,
korántsem büntetlenül:
tíz perc vécé, de már kávé
közben is enyhe undor
a lágytojás gondolatára:
már álomfejtés előtt villanyt
gyújtok — a hétből ama első napon,
mikor Isten arra ébredt, hogy fázik.

Mindennapi spekulációnkat

Gyengítem az ellenfelet:
több, mint kétharmad vizet
töltök a szeszbe, fölklórozom a lakást
a keresztes pók előtt, élvez-
hetetlenné pácolom a húst.
Hagyom, hadd beszéljen a nő;
estére úgyis kideríti, hogy a közöny
isteni eredetű, de amit én csinálok,
legföljebb mint Jóbbal az ördög.
Később már támadóállást
vesz föl: napi mérlegében
tekintélyes maradékkal számol:
gyomorrontásomra és az üveg
tartalmára hivatkozik, föl-
mutatja a pókot és a stopperórát,
bekasszíroz egy győztes mosolyt,
és befizet a holnapi látványosságra.
Meggyengült ellenfél, hogy szarvát
törjem, holnaptól lesz füldugóm
és belső időm.

Fül

Profilba dermedt odafigyelés,
és erős nosztalgia az intimitás után:
ha csak félig vagyok őszinte,
valahogy így, vagy esetleg:
mint némafilm-vetítéseken, ezután már
végleg hallótávolságon kívül.
Mondjuk, hogy háborús történet;
az első képen kelepcébe (beomolt
alagútba) csalt főhős, aztán mert rossz
hasonlat volt, kievickélés az alagútból.
*A harmadik képen már **Fül-orr-gégeklinika**,*
brosúrazuhatag és orrfacsaró búz,
azaz: doktor úr-fintor, az első
szöveg pedig semlegesebb nem is lehetne:
"Középfülgyulladás, kilyukadt dobhártya."
Ejtem tehát a háborús történetet,
bár az alagút-hasonlat jó volt,
és vannak még benne hasznosítható
részek: kalandos szökésem például
és megtérésem az asszonyhoz.
A méhviaszba mártott papír-
tölcsért ahogy a fülben ég,
csakis ilyen becéző környezetben
tudom elképzelni. És innen figyelem,
ahogy a világ kilencven fokos
fordulat után újrarendezi sorait.

GERGELY EDIT

Naplóugrásban

1997. december 3.

edit pont gé malacka usa pont net, ezt zoltans malacka csinálta nekem, ingyért. Nna, van ímél címem.

Ím, él még bennem egy kis imponancia (imponálni), már mindjárt fontoshabbnak érzem magam, hogy van ez a dolog.

(Most majd én is kalóz-Szótárnaplózhatok?)

Rhettentően divatosh.

1995. március 12.

Dinó zsebretette a Szerződést. Azaz, előtte még megkísérelt hozzámmacerálni, de látván konok elhatározásomat -- e jelenet el-nemmaszatolását illetően –, holmi felületes gyöngédkedéssel homlokon csókolt, aztán meg kezet fogtunk: "az üzlet az üzlet".

Kisasszézva még föltette a kérdést, hogy megmutathatja-é a havereknek az Iratot, amire válaszként a Szerződést-kötő-felekenkívülieknek-való-mutogatást érintő paragrafusra böktem. Vö. *Előretolt helyőrség*, III. évfolyam., 1997/1. szám, 30-33. o.: *Szerelem*. Mit röhöx?

1997. október 12.

Fél hétre ránehezedő késő őszi várakozás Figuráéknál. 18,30, szerda, foghíjasra rendezett ülőalkalmatosságok, s a villanyrezsó, mi előmelegítené a hangulatot. Ma friss prédára gyűl a versedzett gyergyói lakosság, jogosan, hisz városunk irodalmi kört működtet, no meg legalább két elismert (!kötetes) verselőegyéniséget is magáénak vallhat. Ám azzal is számolnunk kell, hogy lezajlott ma már egy színielőadás, mi meg napi egy katarzissal is bőségesen beérnénk. Csak csínján a kultúrával.

Második verseskötetét elhozó ifjú vendégünket két társa is elkísérte, úgyhogy már vagyunk vagy hatan, plusz a háziak, meg a tévés stáb. Átvonulunk egy "rövidre-zártabb" térbe, tán így szabályozhatóvá válhat a feszültség.

Átilát barátja mutatja be, őt viszont elfelejtik bemutatni. Elhangzik, hogy a *SERÉNY MÚMIA* nem egyéb, mint a *HELIKON gerince* - legalábbis ami a formai felosztást, a formátumon belüli elhelyezkedést jelenti. Mindez megtoldatik az obligát "de nemcsak"-kal.

Van ki négyet kér, s akad, ki nem kér belőle – a kötet a helyszínen megvásárolható. Lírára váltjuk feszengésünket, de lejben fizetünk. A költő dedikál (a mellékelt plakát ingyenes ráadás). Borozásra serkentő invitációját saját zsebből fedezné – mondja. Irány az Ihlető kávéház. Savignon, Snagov, Lacrima Cristi... s a tömör gyönyör zárórába torkollik. Bocs', ez már a hajnal.

1997. november 12.

Va'egy hete átrendeztem a könyvtáramat. Amit öt évvel ezelőttig olvastam a szekrénybe rakocsáltam (a többszörösen olvasottakat legalul).

Nappali Házak, Holmik, Helikonok, Helyőrésgek, Határok kiselejtezve (?há'mér':) az "Ihlető" irodalmi kávéháznak szánt szeretetcsomagba.

Sziverit, Sztálint, Salomét a vitrinbe.

Amit olvasni kéne: két külön polcon portalanítva. Aztán még két külön üres polc, amire az előbbi két teli polcról egye(de)nként olvasottakká szivárognak át a kötetek. Ezenkívül: egy pót-polc, üresen, ha netán a teli polcokról vett könyvekben utalás esne más olyan könyvre, amely a szekrényben sincs s a könyvtár is híján (!ide barátoktól összeharácsolni).

No meg van egynehány listám is, ajánlott könyvészetek, pár évnyi restancia, melyekből látatlanban már levizsgáztam.

1997. december 13.

Ma elment az apám.

Éjjel ment el és egyedül. Nem is veszi észre senki holnap reggelig.

Már késő lesz az összekulcsoláshoz, hát kezek a test mellett szorosan. Az öltözésnél ropognak a csontok, aztán a mellkas is összeroppan, fej kissé biccentve, lábfej félrefittyen.

Apró kis madár lesz olcsó kis dobozban.

1997. november 3.

Összepakolt egy pár holmit (kevéske fehérneműt, majót, pizsamát), fehér gyapjú kötött zokniját nem lelte. Tusfürdőt egy orvosságos dobozba csurgattam át neki, a kisszappanomat is elfogadta. Mindene egy reklámszatyorba belefért. Másik kezében whiskys üveg, vérgennyes vizelettel.

1997. december 17.

On ne peut pas porter partout avec soi le cadavre de son père.

1998. január 11..

Én egy machó (mácsó?) vagyok.

Ezt meg Platón írja rólam a Timaioszban[1]:

"A férfiak közül azok, akik gyávák voltak és igazságtalanul töltötték életüket, minden valószínűség szerint nőkké változtak második megszületésükkor. Ebben az időben és ezért alkották meg az istenek a szerelmi egyesülés vágyát: lelkes élőlény ez – mind bennünk, mind a nőkben –, s a következő módon alkották meg mindkettőt. Az ital csatornáját ott, ahol a befogadott italt, mely a tüdőn át a vesék alá a hólyagba jut, a levegő nyomása folytán kiüríti, átfúrták a velő felé, amely a fejből a nyakon és a hátgerincen át összefüggően húzódik, s melyet az előbbiekben magnak neveztünk. Ez, minthogy eleven és most lélegzetet vehet, a kiömlés után való eleven vágyat ke..ett azon a helyen, ahol lélegzetet vett: s így a nemzés vágyát eredményezte. Ezért van az, hogy a férfiaknak a szeméremteste körüli része engedetlen és önkényes, mint valami állat, mely nem hallgat az ész szavára, hanem vágya fullánkjától űzve mindent leigázni törekszik."

Ezt meg a nőkről[2]:

"Épp így a nőknél az anyaöl és anyaméh ugyanezen okokból olyan, mint valami gyermekszülésre vágyó élőlény. S ha kellő időn túl sokáig meddő marad, nehezen és boszszankodva viseli el: minden irányban bolyong a testben, eltorlaszolva a légzés kijáratait, nem hagy lélegzeni s így végső szorultságba juttat, és mindenféle más betegségeket is okoz, míg végül mindkét fél vágya és szerelme egyesül, és mint a fáról a gyümölcsöt szakítva, az anyaméhbe, mint valami szántóföldbe kicsinységük folytán láthatatlan és még ki nem formált élőlényeket vetve el, majd tagolva őket, bent nagyra neveli, ezután napvilágra hozza s így véghezviszi az élőlények szülését.

A nők tehát és az egész női nem így keletkezett."

1997. december 30.

nem vagy már
kedvesem
bátyám is aligha
virtuális partner
ként kevert (pak)liba

a Jóisten s lám
vágyam is csak ritka
(emléked megőrzöm
odabent a likba')

Utósirat:
füledbe forró manónyelvet öltök
(képzelgésem ára)
há'ha kéjt satíro
zna nevem a szádra

1996. április 20.

Azt álmodom, hogy terhes vagyok. Hogy szülök. Koraszülök. Olyan mint a kifakasztott tojássárga, kevéske fehérjével.

Kislány volt.

Aztán helyszín a Sétatér, fejem Ványka ölében, édeskettesben egy padon. Mesélem neki, hogy műtét közben a saját Melody-mat duruzsoltam, lám, elhúztam a nótámat da capo al fine.

1997. október 21.

Már egy hete csak a halálra gondolok.

Krémezem magam folyton-folyvást: szemkörnyéki szarkalábakra Oláz-i olajat, homlokra aloét, pofapárnácskákra kamillát, orromra uborkatej kerül.

Mióta kiegyenesítettem a behorgasodott szárát, a szemüvegnyereg vörös gödröt váj (az egykori líceumi KISZ-kaláka idején ívét tévesztett takarmányrépa súlyától) ferde orrom horgasságára. Fáj.

Körömvirággal dúsított babaolajjal kenegetem. Ez kerül a combhajlatokba is, pláné fürdés után. Mintha csak születésnapi torta tejszínhabborításából torkoskodnék dugiban – ujjamat úgy hajlítom.

Kivárok, míg a bőr beszívja, addig meg itt szaladgálok föl és alá. Itatódom. (Undorodnék a foltos fehérneműtől.) Zsíros ujjacskámat meg -- hogyan is feledném! -- lecuppintás helyett melltájékhoz dörgölgetem.

Bekattintom a tévét, a négyajtós szekrény politúrján követem táncra váltó lábbogásomat el egészen a didergésig.

Huszonnégy éves vagyok. Hajadon.

Lefexünk?
Nem fexem le. Veled.
Nem fexem le. Neked.
NEM. Nem-nem.
Igyexem.
Szaxervezet.
Szextáns.
NemnemnemnemdE.
(Ha, akkor az véletlen.)

---

1 - in: **PLATÓN** ÖSSZES MŰVEI: TIMAIOSZ. (ford. Kövendi Dénes) Európa Kk., Bp., 1984., Harmadik kötet, 407-408. o. (91 a-d).

2 - uo., folytatólagosan.

PÁLL ZITA

"S dől a vers a roncsolt agysejtekből"

1.

Nagyon leegyszerűsítve: a magyar nyelvterületen közéleti szerepet is vállaló költők legerősebb "ősképe" Petőfi Sándor, míg az ilyenfajta szereplést visszautasítóké Arany János (a Petőfi-vonal századeleji folytatója Ady, míg az Arany-vonalé Babits Mihály). A magyarság elvárja bizonyos történelmi helyzetekben költőitől, hogy azok verseikben politizáljanak is, mondják ki azt — burkoltan, avagy explicit módon, ha így is lehet —, ami elégedetlenséget okoz a tömegeknek. És létezik mérce, mely szerint az a jó költő, aki ideologikus, aki megfelel a tömegek elvárásainak. Így tévesztetnek össze nálunkfele a megjelenített (irodalmon kívüli) értékek a megjelenítés (irodalmon belüli) értékeivel, az ideologikum az esztétikummal. A Petőfi-féle "nemzeti költő" alakja és helye a magyar irodalomban mint szüntelenül feltöltődő forma létezik, mivelhogy a belehelyezkedés egyik viszonylag egyszerű módja a hírnévszerzésnek — pontosan az értékek előbb említett összetévesztése révén (de természetesen az aktuális történelmi paradigma, a nemzeti karakter stb. is okként befolyásolja ezt a jelenséget). A politizálás és a szó nemes értelmében vett, minőségi költészet csak egészen kivételes esetekben kompatibilis: a (politikai felhangokkal rendelkező) verset írónak ugyanabban az időben kell poeta doctusnak (ez nem föltétlenül jelenti a kötött versformák állandó használatát!) és tehetségesnek lennie, tehát elsősorban költőnek, és nem politikusnak. Kiváló példa az ilyesfajta költészetre Petri György életművének jelentős része, aki szinte akaratán kívül vált egy adott társadalmi réteg szószólójává a 70'-es, 80'-as években, miután betiltották műveinek megjelenését. Az aktuális politikai hatalomnak ez a gesztusa változtatta Petrit szamizdat költővé, ez azonban nem ment alkotásai minőségének rovására. Sajátos stílusa, kíméletlen őszintesége, az erőteljes lefele retorizálás, a magyar költészetben szokatlan nyelvi regiszterekhez való lenyúlás mint esztétikumhordozó, mindvégig domináns maradt költészetében, s Petrinek sikerült elkerülnie az ideologikum (legyen az ellenzéki vagy bármilyen) kiszolgálásának érdekében történő "prostituálódást", megmaradván mindvégig, következetesen önmagának — költőnek.

A Petriével analóg erdélyi példa most nem jut eszembe, talán azért sem, mert a kisebbségi költő helyzete alapvetően más, mint az anyaországbelié, legyen szó bármely politikai paradigmáról...

2.

Az **Érintéseket*** olvasván lehetetlen a költő Markó Bélát leválasztani, elszigetelni a közéleti személyiségről/-től, a versek keletkezésének történelmi kontextusát zárójelbe tenni, s csak immanens önmagukban szemlélni őket — ehhez a kötet maga sem nyújt segítséget: minden vers esetében közli a keletkezés helyét és időpontját. Ez a kötetszerkesztési elv ebben az esetben nem nevezhető a legszerencsésebbnek, mivel a művön kívüli információ visszahat a mű értelmezésére, minthogy a közelmúlt történelmének szempontjából nem semleges dátumok találhatók a versek alatt (1989 október, november, december stb.). Az esztétikai értékek helyenkénti hiányát és a plagizálást (parafrazálást?) elkendőzni hivatott gesztusnak tűnik ez, egyenértékű lévén az "Íme, ezt gondolta Markó Béla (aki most közéleti funkcióját tekintve ez és ez) ekkor vagy akkor" virtuális kijelentéssel. Holott az igazi vers(et önmagáért) olvasó nem erre kíváncsi, hanem az ilyen kontextus megjelölések nélkül is értékes alkotásokra.

3.

Markó előszeretettel ír szonetteket, s ha ezek nem is mindig a legsikerültebbek, verseknek tekinthetők, ellentétben a formai előírások által nem szabályozott Markó-szövegek némelyikével, amelyeket csak a tördelés tesz versekhez hasonlóvá (ilyen pl. az *"Egy forradalomban nem sokat* változnak / a fák, a virágok, a madarak, / a tücskök és a hangyák" kezdetű **Miért siettél?**, az *"Idegen helyen élek, nincsen hozzá közöm, / fúben nem feküdtem, folyóba nem ugortam"* kezdetű **Fűbe nem feküdtem** stb.), s még csak ún. novellaversekről sem beszélhetünk ezekben az esetekben. A tipikus formai jegyek megléte önmagában korántsem meríti ki a versiség fogalmát.

Nemcsak az idézett részletekben jelennek meg a flóra és a fauna változatos elemei, de a kötet majd' minden versében ott vannak (*"a virág, pillangó, kék ég: / minden mézzé változik"*, *"levél, virág, gyümölcs, / bab és pillangó"*, *"hallgasd csak, hogy zúg az erdő, / hogy füttyögtet a rigó, / hogy forog a föld / jóval, rosszal megrakottan"* stb.), sőt, a költő gyakran indít a népdalokhoz hasonlóan természeti képpel. A kötet képvilága az ismétlésekből kifolyólag monotonná válik, az olvasó fölujjong, ha végre megtöri ezt az egyhangúságot egy más síkból kivágott kép. A természeti képek lágyságát Markónál általában durva, vulgáris avagy horrorelemeket tartalmazó képek ellensúlyozzák: *"feléd ragyog egy női comb / s rajta levágott férfikéz..."*, *"a vérrel és szarral bekent falakra"*, *"utálatosak a baltával szétvert trógépek, / akár a kibelezett disznók"*, melyek ritkaságuknál fogva valahogy kilógnak a kötetből, s inkább erőltetettnek tűnnek, mint hitelesnek.

Fölujjong az olvasó akkor is, ha olyan sorokat talál, amelyek nem emlékeztetik Babitsra, József Attilára stb., és eredetinek látszanak. Észrevételem szerint a kötetben a legtöbb a Babitséihoz hasonló sor — plagizálás? parafrazálás a jelzetlen fajtából? —, de ezt a kijelentésemet nem merem véglegesíteni, mivel korántsem ismerem behatóan minden magyar költő munkásságát. Néhány az "inkriminált" részletek közül: *"s nem szárad el a fű, ami kinő, / nem rothad el, ami életre kel: // ki szólni mert, miért hallgatna el? / ki megszületett, miért halna meg? / s miért siet megnőni gyermeked?"* **(Mind harsányabban)**; *"nem értem szándékaidat, / miért rombolsz, ha újra építesz?"* **(Hagyd, hogy kimondjam édességemet)**; a **Szonett a méhkaptárak mellől** cím óhatatlanul a **Vers a csirkeház mellől**t juttatja eszünkbe. Az *"asszony, kit nem láttam még meztelen, / de már világra hozta gyermekem"* motívum Márquez **Száz év magány**ában még hatott, itt azonban plagizálásnak tűnik, egy közhelyes környezetben, az *"esznek, isznak, alusznak"* meg olyan józsefattilás...

A kötet talán legsikerültebb alkotása a **Milyen legyen a vers?**, melyben immár nem méhek, fák, virágok, de bakancsok és báli cipellők variálódnak (*"Olyan legyen a vers, / mint bakancsban a vér, / s mint báli cipőben a pezsgő, / olyan trágár / vagy olyan felszabadult, / olyan oda nem illő."*), s ez nem is lenne zavaró, ha nem rontaná el a hatást az utolsó néhány sor: *"hintód elé fogva / alázattal meghajtom fömet, hazám, / még mindig józanul / s ide nem illőn."* (jól érzi ezt maga a költő is!).

4.

Közhelyektől sem mentes övezet az **Érintéseké** [*"ez a kísérlet sem sikerült Istenem, / valami hiba csúszott a számításokba, / pedig milyen jól indult minden, / sarjadt a fű, / muzsikált a rét, / szerelmesek voltunk"* **(Hol vétettük el?)**; *"a tiszta zsebkendők alatt, / kitépett füzetlapokon / alszik a mindenható Isten..."* **(Karácsonyi levél)** stb.]. Az Istentől való elfeledtetés közérzetét talán frappánsabban is meg lehet fogalmazni a közhelyesség csapdáinak elkerülésével.

5.

A kötet utolsó négy verse a datálások szerint a költő 1992-ben tett külföldi utazásainak élményeit dolgozza föl, aki eljátszik a gondolattal: *"itt lennék itthon, ahol nem vagyok, / esténként becsuknám az ablakot, / svéd múltra gondolnék és svéd jövőre"* **(Születésnapomra: stockholmi ősz)**; *"a Szajna partján / néhány napig hűtlen / a Szajna partján / én is francia..."* **(Szajna parti dal)**. [Ezzel szemben az **Erdélyi utazások**ban *"szétfújja a szél a gerendákat, / mint a szalmaszálat"*.] Nem a méhek, fák, virágok, rigók nyüzsgő jelenléte jellemzi ezeket a verseket, de a megváltoztathatatlan (hiteles) tudata — s talán motiváltságuk is hozzájárul sikerültségükhöz.

6.

Az **Érintések** szövegei közt nincsenek katartikus jellegűek, a "vájtfülű" olvasót is megragadóak. Inkább langyosak ezek a versek, s az általuk nyújtott gyakori déjà vu élmény miatt a rajtuk való elgondolkodás a "kitől olvastam már (majdnem) ugyanezt?" kérdés jelezte irányba mozdul el.

7.

"...és gyúlölködve nézem versemet, / mint életre keltett beteget a kés."

***MARKÓ BÉLA: *Érintések*. Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1995.**

ION POP

Mérleg

Bilanț

Most majd látni fogjuk:
piros-e a piros
és zöld-e a zöld;
Hogy a rút esztétikája után
megmenthető-e még
a levegőt is undorító,
búzlő féreg,
ha Máshoz hasonlítjuk.

Végre megtudjuk,
az örök hó határán edzett tüdők
kétes bátorsággal megkóstolják-e
a völgyek búzét.

Hohó, sok volt, mi létrejött,
s mi lépre ment
kalodák és ódák,
anyaméhek s énekek között.
A mag nem hullott mindig
langyos termőföldbe,
ám márványra sem.

Talán mégis emelnek majd
egyfajta szobrokat,
talán
makacsul és vakon,
de mindörökké tisztánlátón
felüti majd fejét
egy kis fű a halmokon.

Történelemdolgozat

Extemporal la istorie

Volt levegő — mondják —
de nem épp úgy,
ahogy szokás mondani.
Előfordul még,
hogy feltalálnak
ezt meg azt.

Mégis, volt levegő...

Akkor is, ha
két szárnynak
nem épp elegendő.

Óra

Ora

A zörejek órája — darabolják
a teret körülöttem. A pengék
vakítón csillognak, jéglapok,
fűrészek sikongnak.
A rémült vér
már nem mer előtörni,
vagy csordogálni bár.
És tulajdonképpen
nincsen zaj, talán csak
elvont mormogás, mintha
súrlódó geometriák
raknák le törmelékük
egy vékony dobhártyára,
a hallás hallásában.
Így van ez a szentek
lecsiszolt fejével, mígnem
vér helyett a glóriájuk buggyan elő.
De Uram, én nem vagyok szent,
és amit eddig írtam, csupán
a halálról szóló beszéd
finomabb, védettebb módja. Most
értelmetlen lenne bocsánatot kérni,
mint egykor, egy-egy
váratlan hasonlatért. A jég,
a mértan léteznek valahol, nem vitás,
s egy szép napon majd elolvadnak,
elhajolnak bennünk.
S a madár, melynek lezuhantát vártam,
nyomában vérvörös csíkkal,
elismerem, nem húzott estében
véres átlót — habár
sokkal kifejezőbb lett volna úgy:
egy régi költeményt
idézett volna vagy talán
egy törődött lidércnyomást,
mely a látás egységét kereste volna
szimbolista köldökzsinórján,
míg a száraz égen úszott volna,
mint egy sárkányzsinór.
Annyira sajnálom a szimbólumokat.
És mégis, milyen élesen,
milyen sivítón hasít a fűrész
a hallás hallásába,
milyen kegyetlen bájjal
csillognak a geometriák,
milyen kérlelhetetlenül folyik köröttem,
metaforákkal vagy azok nélkül
a tér darabolása.

LIVIU ANTONESEI

A hang, mely jönni fog

Vocea care vine

A napok futószalagon haladnak el, unottan.
S az éjjel?
Ki tud nyugodtan szólni az éjszakáról?
A sötét
s meleg selyemről, amelyben végre
érezzük az időt.
A logikátlán fényből derűs hang ereszkedik
bilincsbe zárt szívünkre. Egy hang, csupán
egy hang — mély, derűs és meleg. De a szavak
nem nekünk valók. Vagy — még nem azok.
Várakozón,
feszült idegekkel, képzelgéstől kicsorbult
tudattal,
akár a hiúság lovagjai, nem tudtuk meg,
kik vagyunk. Várakozón, egy hang kerülget minket,
egy hang memóriánk kísérti. Zavaros, kusza
dallam, mely a megtestesülésért könyörög.

Időkereszteződés

La intersecția timpurilor

Előbb: halvány gyanú, mely az emlékezés
mocsarából lép elő.
Előbb: ásken, zöldeskéken az óriás vízmező
csendesen, akár egy délutáni álom.
Vakító villám a fémtükörben, villám, mely
az idő határáig visszhangzik. Aztán a fény,
mely a falakra árad, mely foltot ejt
a sötét fákon,
a fény, mely
kialudna már, és saját végét hirdeti.
A gondolat árnyéka sehol. És az árnyék
árnyékából,
fölöttünk hirdeti az árnyék: megtestesül.
Most te is létezel.
És én is ott vagyok.

BALÁZS IMRE JÓZSEF fordításai

VIRGIL MIHAIU

1/2

a korán kelő pókok
áttetsző testén
hallani az életreocsúdást

öregszem

félig már
eltűntem a tükörből

Ősz

elfogynak a hegyek
a zöld vizek
a szénaszínű tájak
a hullámok illatai

mától
írni már csak
arccal a fal felé

felvértezett
betonsejtekben
lüktet az agy

az összekötő csatornákat
betömték
a felügyelők
lehúzott redőnyök mögött várnak

szétroppannak markodban a lencsék
kedvesem
vércsíkod
a sötétségbe langyot lop

Tetőtől talpig

ennyit mondok mindössze
nyald végig testem minden
centiméterét
mert
a magány mely rám vár
alapos előbalzsamozásra szorul

Brujázs

telefonőr vagyok
senki nem fog hamis
érméket bedobálni
senki nem fog hazug
gondolatokat közölni
senki nem fog
ököllel odaverni
senki nem fog
senkit megfenyegetni
senkinek semmi
köze senkihez
senki sem fog berezelni
a pontos időjelzéstől
senki sem fog panaszra menni
senki sem fogja
rohadtul érezni magát
merhogyénvagyokazatelefonőr

ROSTÁS ISTVÁN fordításai

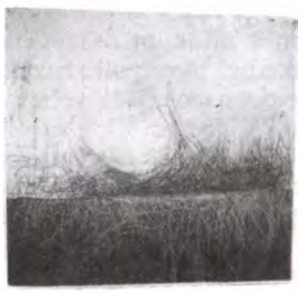

LÁSZLÓFFY ALADÁR

A seregek ura

Befejező rész

Kemény Farkas dühbe gurult.

— Dehát mikor kezdjük el a történelmet? Mert ha tavaly, az más, ha száz-kétszáz éve, megint más. Ha ezer éve, az is. Mert né mit ír itt ez a firkász: "A török elgyengültével hazánk elveszté azon egyedüli támaszt..." Tetszik hallani? Ennek se Mohács, se Buda, semmi 150 év nem volt!

— Más-más erőviszonyok, más felállás az Isten nagy sakktábláján, de mi kapjuk a mattot — sóhajtott Berekméri. — Mi a természetes medre a hazaszeretetnek? Tán lehetnek, vannak természetellenes medrei is. A gyakorlott szónok fölényével és retorikájával fogott hozzá leszerelni, nem: elseperni a kibontakozó ellenvéleményeket. Akkor vette észre, hogy csak itthon,a szobájában áll, vendégei előtt, még hogyha igen számosak is, hogy a lépcsőház felőli ajtót be se lehet tenni. De ez mégsem gyűlés-alkalom, csak... csak mi is ez? Udvarlás annak, mit mára már némi joggal a nép fennkölt érzelmeinek, melyet tegnap ilyenkor némely gyanakvók még épp ilyen joggal a félrevezethető tömeg izgatottságának tituláltak.

Azért volt, aki a tegnap a reformátusok egyházába tömörült nagygyűlés alatt (melynek nyitott ajtajai előtt a be nem férők, a bentit nem is hallók, de zajos bekiabálók ezrei tolongtak "éljen az unió!", "nem kell unió!", "nem adózunk!", "de igenis adózunk!" csatakiáltások közepette, szélben elszálló frázislobogók zászlóaljaiként, közvetlen közelről egymásnak feszülve), volt, aki mikor ilyeneket hallott, hogy "a szabad kezet nyert osztrák bitorlók alkotmányunkat minduntalan sértik" — magy ijedten nézett körbe, ösztönösen, hogy mikor lép közbe a policáj, vagy forrőn megérezvén a felszabadulást, felolvadt a félelme, s a szenvtelen arcú, érzelmet elfojtó lapulók közül, egyelőre bár lélekben, máris átlépett a másik táborba, vagy ténylegesen csatlakozott az éljenzőkhöz.

Ragyogó nap volt. Az ég felhőtelen, s mindent összevéve nagy sikernek bizonyult a hazafiak szempontjából. S kik voltak a hazafiak? Hát nem ők a népek énje, a megtestesülő lelkiismeret, az igazi tartás? Sikerük és bukásuk egyaránt irányadó; más mindenki a népeknek maximum *mi*-je, *ti*-je, *ők*-je lehet — gondolta Erazmusz a tolongók közt szorulva, de a templom kapuján belül, viszont elszakadva Csanádtól és barátaitól, mialatt a szószékről báró Kemény Dénes (József, mint rendesen, fürdőhelyen maradt most is) hatalmas szóval és ékesszólással ébresztgette, sőt megreszkettette a nemesebb szívek érzelmeit. Jó szó ez, hogy korszellem! — állapította meg, pedig eddig idegenkedett a patetikus dolgoktól. Ma nem.

— Ó, a nép énje, a nemzetek énje megkérdőjelezhetetlen legkisebb közös többszöröse és legnagyobb közös osztója mindennek. De mindig csak bennem, mindenkori énemben, az ÉN-ek szintjén valósul meg, sajnos. Axióma, alapelv ez: a haza szabad, mert jól vagyok. A haza beteg, mert meghalok... Csakhogy ma már másnap van, egy egészen másik nap. Ki-ki haza is eresztette becsődített párthíveit, vagy hazaszivárogtak maguktól, hiszen a tavasz teljében tartotta a mezőkön a maga szokásos revolúcióját, amire a legkonzervatívabbak s legradikálisabbak egyaránt építettek, alapoztak. Olyan jégesőt, aszályt, égzengést különben sem tapasztaltak még, mely a forradalmakat nyomdossa vissza a talajba, olyan másikat már igen. A dolgok elindultak a maguk útján, ama nem kívánatos eset irányába, aminek bekövetkezése a dolgokat elrendezte, akinek volt már végrendelete. Akinek nem volt, azok k0zül nem egynek jobb lett volna megírni; általában aránytalanul több végrendeletre lett szükség rövidesen, mint amennyi hirdetményt, rendeletet, törvényt, tervezetet, jelentést, leltárt, ítéletet, búcsúlevelet és elfogatóparancsot írásban rögzítettek az elkövetkező ezer napban. Erazmusz, aki először és utoljára akkor gondolt ilyesmire, amikor a Görgényi Károlyé felbontásának ünnepélyes szertartásán, kamasz könnyeket nyelt, most költemény megírását tervezte. Nem afféle versbeszedett, rigmusos agyszüleményt a korról, hanem lírát.

Erazmusz sokszor érezte úgy, hogy milyen szörnyű sors jutott azoknak, akik már régen, sokkal korábban elhasználták, leélték egyetlen életidejüket, azt a rövid és drága szakaszt az időből, amikor ént lehet érezni. Görögnek lenni s még görögként se tudni Athénről Trója idejében. Görgényinek lenni, de nem tudni erről a mai délutánról, naplemetéről Mária Terézia korában!... Máskor magát sajnálta, hogy lehet mégis, így is túl korán, de csak most, annyi minden nagyszerű után jutott sorra. Most végre valami világraszólóan nagyszerű eljutott ide a végekre, itt történik a szeme előtt, a tordai kálvinista templomban. Ahol a magafajta csiszolt, persze kissé szenvelgésre hajló lélek is bőségesen érezheti szétáradni egész lényében, úgy is mint a nép egyik kijelölt, felkért, megbízott énje, hellénként Hellászt, Görgényiként Hungáriát. A költemény címe lehetne akár az is, hogy "Korszellem". Vagy "Első tordai óda".

*

A városoknak is, mint a személyeknek megvan az életük s ebben a hozzájuk legillőbb időszak. Szép lassan már 1848 lett. Torda még megvolt. Társadalmi rangját és szerepét rég elvesztette, miként más, régebben jelentős oppidumok. Egyben-egyben megvan még az erőd, van helyőrség, palota, székesegyház, színház. Itt nincsen. Ami maradt: a nappal élénk nagypiac és fölötte az emeleteken a bürokrácia. Nyüzsögnek mindenütt, a csizmadiasátrak közt s a folyosókon, a vásárosok, ügynök, törvénybírák. Estére kiürül és elcsendesedik minden.

Bereczky Sándor tiszteletes már egy hete benn ragadt Tordán, mivel mindenhol csak azt hajtogatták, nem biztonságos most nekivágni, megaludt a sógoréknál, hajlott hát a jó szóra, de mint a hurkát az elkötés, egyre jobban szorította a szívetáján a lelkiismeret abroncsa: és azokat otthon Isten számába hagyhatom? Dehogy, értsd meg, az úton leselkednek a veszedelmek, aki szépen otthon ül, azt békén hagyják.

Most éppen ott tartott egyszerű bölcsességek szüntelen forgatásában, át-meg-átgondolásában, hogy a béke nem pusztán ellentéte a háborúnak, mint ahogy az élet nem egyszerűen a halál ellentéte. Csak valami ügyetlenkedés vagy fogyatékosság létrehozza nagy komolyan az efféle kétértelműségeket, és sok embernek bölcsességnek tűnnek. Még okos embereket is megtévesztenek a látszatok, a félreértések, csak kicsit kellene pedig odafigyelni...

Ő épp ebben a pillanatban kezdett odafigyelni, hogy valaki a közelében rekedten, de suttogva azt ismételgeti: "domparintye, domparintye, Tiszteletes úr!!" Nyilvánvalóság, hogy őt szólongatják. De honnan? De ki?

Épp a nagytemplommal szemközti soron álló nagy sarokház, a törvénypalota előtt baktatott, felnézett, a halvány holdfényben csupa csukott ablak csillámlik. Akkor vette észre, hogy a csizmaszárával egymagasságból, a pinceablak felől jön a hang. Közeledik, lehajol. Hát a nagyobbik Mirse fiú, Görgényiék peterdi jobbágya. Aztán több arc is odaér a rácshoz, köztük a kisebbik Mirse fiúé is.

— Tódor, Gligor! Az Isten szerelmére, mit kerestek ti itt?

— Befogtak, domparintye, ártatlanul pincébe vetettek még a tegnap. Azt mondják, spionkodtunk.

— De hát, hogy kerültetek ti Tordára, csapta össze a kezét a pap, ártatlan lelkében fel se merült, hogy valaki, akit ő csecsemő kora óta ismer, effélét akarna elkövetni, hát sűrűn bólogatva hallgatja, amit szinte kórusban elmondanak, hogy ők csak egy szekér holmit, búzát, káposztát hoztak be, ahogy Zsuzsi nagysága parancsolta, de itthon senki, a ház s a kert minden kapuja zárva, hát átugrott Gligor a kerítésen, kinyitni, s mikor a másik a bakon épp fordulna be, a sarkon két csendbiztos is befordul, egyik puskát szegez, másik odafut kivont szablyával. Na hát behozták, előbb letolvajozták, aztán megverték s holnap statáriumot kapnak. Ezek itt mind arra várnak; azt mondják, abba bizony bele lehet halni.

Bereczky uram balról kerül, ahol a várta-bódé áll, az őrrel felköltette a foglárt, annak elmondta, hogy ő ki és mi, és mit kíván az úr, nézte végig tetőtől talpig az álmából ébresztett. Hát erre is jó az ilyen idő. Ha a régi világ járja még, nem forgatják ki sarkaiból egy-két hónap alatt, márciustól augusztusig valami új rend új módja, más függelmei és függelemsértései nevében, akkor fel is út, le is út, mehetne lógó orral, a fiúkat sorsukra hagyva, sajnálkozva, aggódva a fenébe. De lehet, akkor meg se próbálkozik. S persze akkor a Mirse fiúk se biztos, hogy itt lennének, efféle látszatok miatt, s főbenjáró következmények szövevényébe keveredtek volna. Most? Most mindössze a reggelt kell megvárni, mikor a hadnagy és követ urak be szokták jönni a hivatalba. Mert ahhoz még eléggé régi maradt a világ, s ő az új rend létráján is eléggé alsó fokon állhatott, hogy efféléért éjjel háborgassanak bárkit. Ám ki időt nyer — életet nyer alapon, úgy kilenc óra tájt, ő a két románnal, akikért írott nyilatkozatban kezességet vállalt, hogy ismeri őket, nem szökött cselédek, hanem kötelességtudó munkásemberek (két hónapja már senki se jobbágy hálistennek) — már éppen kiszekerezett a Kisköves utcán, aztán a Varga utcán a szindi út irányába. A két, rémülettől még mindig

reszkető ember; egyik a bakon, a másik az ő lába előtt kuporogva, a szénán, minden távoli csattanásra, pukkanásra azzal ijesztgette, hogy na hallja, most lövik le a többit a hátsó udvaron, és ezerszer áldja meg a szűzanya, májkaprecsisza, az ő derék megmentőjüket, akinek egy szavára elhitték, amire ők hiába esküdöztek ökölcsapások közepette, a földön rugdosva is.

— Hát nem egészen egyetlen szavamra, mormogta nagy, szürkülő bajusza alatt Bereczky Sándor, és arra gondolt, mikor hadnagy Komáromi még vele is felemelte a hangját, hogy csak ne volna pap, magát is ellövetném azzal a tíz-tizenkét oláhval együtt, akit védelmezni merészel. Szerencsére egy Dindár Antal nevezetű dirigál most, úgy tetszik, mert annak szava lett döntő.

Még világosban Peterden voltak.

*

— Hogyne volnál paraszt! Azért vagy paraszt, sőt paraszt öszvér, mert ordítozni kezdesz, mint a szamár, ha rákérdezek valamire. Bármire. Az a mániákus érzet, hogy mindig mindenki azon morfondíroz, amin te, és pontosan ott tart ugyanannak az átgondolásában, ugyanarra az eredményre jut, rettenetesen primitív belvilágra vall. Ha valaki, akinek állítólag te a választott, elfogadott vezetője vagy, egyszer kérdez is rá valamire, akkor se lehet így reagálni. Ráadásul megint nem volt igazad, mégcsak nem is volt igazad! Nem százszor mondtad már, hogy miről is lesz szó, hanem egyszer se. És mint kiderült, nem is arról van szó. De neked még akkor is legyen igazad.

Testvérek belháborúja ebben a feszültségben. Apjuk tilalma ellenére, de tudtával eljárnak a kiképzésre. A királybíró lassan átérzi, hogy csak formailag kell ellenkezni a mozgósítással. Hátha mégis elsimulnak a dolgok. Ahogy apja szerette mondogatni, aki olyan harcban vesz részt, mely elkerülhető lett volna, egyszerűen ostoba.

Erazmusz sarzsit kapott. Csanád nem. Barátai nevében berzenkedik. De ő se nyíltan, nyilvánosan, hogy bátyja tekintélyén csorba essék. Eddig elmenni még nem teszi visszafordíthatatlanná és jóvátehetetlenné a dolgokat. Máris kitetszik:

— Igazad van. Nem vagyok elégedett soha. Mert kielégíthetetlen a természetem, az én emberi lelkületem. Ez az egyetlen arkangyali vonása ennek a halandó krampusznak — mondja derűsen Erazmusz, és békülékenyen hátbavágja öccsét.

De valamiről nem beszélnek. Az apai tilalomról. Egyáltalán apjuk álláspontjáról. Melyet nem vitatnak, csak nem fogadnak el. Vagyis abban a pillanatban egyenesen védenek, ha a Fosztó-Dindár+Warró triász felől éri bírálat. Ezért néha úgy érzik, hogy saját tekintélyük tőkéjét élik fel a csapatnál, mert a többség harcikedve fütyülne a tisztségviselők alkotmányos aggályaira egy eltiprásra készülő bécsi "magyar királlyal" szemben, még akkor is, ha a közhangulat bár ebben egységes volna. Deg már régen csak egyszerűen Görgényi Dénes-ellenes. Amit a fiai nem vállalhatnak semmiképp a világ előtt. Szép kis csapda. Mert apjuk mintha ezt az egyeztetést teljesen rájuk bízta volna. Nem törekszik szóbahozni, érvelni. Anyjuk előtt nem is volna tanácsos. Laura éppen szerelmes. Biri kíméletre szorul. Gyönyörű volna előállni olyasmivel, hogy nézzétek csak,

Temetői csata, Benczúr Gyula rajza

apánk életveszélyben forog. Mi pedig katonásdit játszunk. Többek közt ellene.

Csanád a konokabb. Szeret határozottságot és megingathatatlanságot mutatni, mert rettenetes viharok dúlnak benne. A gyermekkori vívóleckékre gondol, és arra, mekkora csalódások érték rövid tisztiiskolai szereplése alatt, épp abból következőleg, hogy amit itthonról végleges szilárd tudásként vitt magával, az ott, kinn, a világban, a valóságban, egy más, idegen, ellenséges, kérlelhetetlen értékrend szerint olyan volt, mintha fakarddal tanult volna vívni. Pedig nem fakarddal tanították itthon se, aminthogy nem fafejjel gondolkodnak, csak valahogy... valahogy mégis fafejűek. Ezért akkor, megalázottságában, néha egyenesen gyűlölte őket, most, hogy némi súlyos tapasztalattal visszatért a maga helyére, inkább a fölény és a sajnálat egy nemét érezte kis világuk evickélése iránt. Ő (úgy érezte) látta az igazi vasbirodalmat, amivel nem lehet tréfálni, teketóriázni.

Csanád legnagyobb hátránya Erazmusszal szemben, hogy bátyja már tudja, amit tud. Akár tulajdon, rajongva szeretett apja gondolat- és eszmevilágával szemben is. Ő most akarja megtudni, tisztázni. Ezért reá más hatással vannak apjuk ilyen kitörései, hogy "én reakciós?...én, aki a változást vártam? De nem ezt, nem ilyet. Ez anarchia!"

Erazmusz már régen nem apját méricskélte. Ő Széchenyinél tartott. Hogy is van ez: eddig azt harsogta, s meggyőződése, hogy komolyan: "A legnagyobb árulás, merény, gyilkosság is semmi ahhoz képest, mellyel ember embertársának halhatatlan részét csorbítja szántszándékkal!..." Ám most, hogy kezd a mindennapokban is megnyilvánulni és megvalósulni a nagy lebontás, felbomlás, most elhúzódik, eltűnik. Beugrik a Dunába!... Finom árnyalat ez, majdnem egybeesik a vallásnak, a léleknek mint a test halhatatlan, tehát fontosabb részéről szóló tanával. De hogy is van ez? Volt egy életünk az elmélet számára. S jön egy halál, azoknak, akik ezt elhitték, komolyan vették, a véres valóság részéről? Dehát mit hozott március idusa, mi ez? Pátosz? Több ennél is. Eszeveszett eufória. Egy korszak, mikor a köznapian előrelátó, az óvatos, a megfontolt hivatalból köznevetség, sőt megvetés tárgya lesz? Mások szerint ugyanaz a legnemesebb verseny kora, amikor végre egyedül a polgári érdem lett irányadó. Nosza. Ezért nem választották meg semminek Petőfit a híres Alföld tengersík vidékén, sőt jó, hogy fokossal be nem verték a fejét.

Erazmusz volt a dühösebb, nem Csanád, akinek néha ilyeneket mondott ki hangosan ebből a végtelen belső szövegből: Mindenki személyes érdekre törekedett mindig is. Aki ezekkel nem bírt, azt a lelki nemessége se óvta meg az ürességtől: a demagógiától... Nem csoda, ha Csanád nem mindig tudta követni, s maradt a saját feltöretlen dióinál.

— Az általános radikalizálódás szép időleges eredményekre vezethet, de örökretartókhoz soha. Ez a dolgok természetéből következik. Egyetlen nemzedék sosem dönthet el végleg, mások helyett is mindent. Se a jót, se a rosszat. Ennyit a ti márciusi ifjúságotokról — jelentette ki Görgényi Dénes.

— Dehát épp ez a forradalom! Hogy ma mernek. Amiről ti álmodoztatok évtizedek óta, azt...

— Tudom — szakította félbe egy türelmetlen tiltó mozdulattal a fiát. — S azt is tudom, hogy mikor eljön, bekövetkezik, mint pár emberöltővel ezelőtt a párizsi revolúcióban, amivel olyan nagyra vagytok, ennél jóval kevesebbért már fejét vették az embernek...

— Ki tudja, nem jön el ma is...

— Ki tudja — hagyta rá a királybíró, de nem engedte kihirdetni székszerte az újoncozást. Csakhogy akkor már rá és felkent királyára a kutya se hallgatott.

Csanád a kertben, délutáni csuklógyakorlatain effélékkel vigasztalta magát. Egy: a kedves dolgok ellentétei a kedvetleneknek. Nincs kedvetlenebb dolog, mint mikor méltatlan bántás ellen kell védelmeznünk magunkat. Ha apját valami sértés éri, ő meg fog verekedni helyette... Kedves dolog pedig Warró Flóra. Szerdán kerti mulatság, franciá-

>>>>> *folytatás a 14. oldalon*

>>>>> folytatás a 13. oldalról

san *jour* lesz nála. Biriék mennek. Velük tart.

Kettő: (egy miccentéssel, mint a mesebeli szabólegény, Marinka néni összes jelenlévő mákjának szépen száradó fejecskéit megfosztotta, hogy valaha résztvegyenek a mákparlamentben) az elveket nem kell félteni, nem is féltem őket, önmagukban oltalmat találnak. Csak a személyek védtelenek, akik az elveket hordozzák. Mákkoponyák a mákszemeket.

Ekkoriban, mint utólag világossá vált, Fosztó Károly és Kónya István már a központi jóléti bizottság kérésére ötezer fegyvert megajánlott. Ők pontosan tudták, hogy a közhangulat mellettük áll. Nagy dobpergés és plakátírozás volt mindenfelé... "...hogy minden nevek említtessenek, tetteik elsősoroltassanak". Kezdik elősorolni és megbélyegezni, aki nincs velük. Érthető. A népnek naponta kell lemérnie, hogy ki áll mellette. De hol van ilyen okos nép? Segítni kell hát neki.

Ősz van, és jaj nekünk, éneklik Csanád csuklógyakorlatain a magasabbra nőtt füvek, virágok. A nép és a haza emberek fölé nőtt eszméje szól gyermekeihez, de úgy, mintha a 12 pont már maradéktalanul meg is valósult volna! — tartja valahol utolsó átgondolt, mégis meggondolatlan szónoklatát egy lelkes kis kör, vagy néhány szájtáti bámészkodó előtt, egy tanácson, templomi szószéken a megingathatatlan aranyosszéki királybíró.

Máshol, hatalmas közönségtől körülállva mások szónokoltak. Erazmusz ott volt ebben a tömegben. Figyelt és mérlegelt.

— Fájdalom, a lelkes fejlődés útjai csakhamar elzárultak, s a polgárháború rémjelenetei merülhetnek fel. A tanácskozási termek elvharcai helyett csakhamar a harcmezők véres küzdelmei kezdődhetnek el. Ennek elejét kell venni! Aranyosszék, minden oldalról ellenségtől körülvéve, nem tűrheti az ellenkezést, széthúzást, szítást saját kebelében. Mert kebelében a reakció titkos ármánya működik, ezért... mert minden ártatlanul kiontott vér oly kincs, mellyel a népek hagyatékának tárgyalásánál lelkiismeretesen be kell számolnunk, ezért - - - ezért - - - ezért - - -

Szeptember száraz még. Csanád a tornácon megtörli a kardját egy ronggyal. Csak esti harmat s némi kutyatej.

*

— Lehettek vagy százan, köröskörül tele volt velük a domboldal.

— Ugyan, Jankó bácsi, maga nappal se lát!

...Apám, a földesúr, aki el is üt, nem is a hasonszőrűektől. Akinek épp az lett a végzete, hogy minden áron segíteni akart jobbágyain, akik már nem akarták, hogy segítsenek rajtuk — tűnődik Erazmusz, mivel köröskörül már egy fegyveres lovasőr sincs, már elült az első heves jajveszékelés. Tötöry Zsuzsánna nem is jajveszékelt, de meg volt ijedve. Mi jön most? Ezt a kérdést a ház, a gazdaság, a birtok minden lakója feltette hirtelen magában, és százféle választ tudott volna összeszedni, aki titokban sorra megkérdezi őket. Általában szerették urukat s parancsolójukat, elképzelésük szerint ilyen a jó úr; de most általában örültek annak, hogy vége lesz az uralomnak s parancsolásnak, elképzelésük szerint örökre. S persze: általában... Ehhez képest az uraság feláldozását nem tartották tulajdonképpen soknak. Valamit kellett csinálnia, ha érte jött ennyi katona, és ilyen szóváltás, ekkora kalamajka mégsem azzal végződött, hogy áló-mars — kitakarodtak volna az udvarból, hanem elvitték. Ez mindenképpen annak a jele, hogy valami megváltozott.

— Apám, a földesúr... — gondolta Csanád. Késő ig kinn álldogált a kutyaugatásban.

— Apám, a gonosz földesúr, hm! Őrült világ... — feküdt szótlanul Erazmusz a könyvesházban. Mindketten úgy érezték, hogy átvirrasztották az éjszakát, amikor hirtelen anyjuk határozott hangjára riadtak fel:

— Jankó, fogasson be mind a kettőbe. Én Felvincre megyek, a fiúk Kolozsvárra.

A kelő nap átvöröslött a ködfátyolon, mint a kisírt szem.

Bem a szebeni csatában

Szó-tartó program

A magyar nyelvben és a magyar művelődésben megvalósuló összetartozás, a "szó-tartás" és a szótartás (kötőjeles és kötőjel nélküli) változatos formáinak tudatosítása és építése érdekében a **Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társasága (Anyanyelvi Konferencia)** — a kultúrákat összemosó globalizáció, az általánosan tapasztalható nyelvromlás és erkölcsi értékvesztés korában — programot indít iskolás korú fiatalok körében. A program célja a folyamatos munka, az együtt-gondolkodás és értelmes játék, alkotás alkalmainak megteremtése, támogatása, öntevékeny csoportok működtetése Kárpát-medencei többségi és szórvány területeken, szerte a nagyvilágban: iskolákban, kollégiumokban, klubokban, önképzőkörben, cserkészcsapatban, egyházi ifjúsági csoportokban — rátermett vezetők irányítása alatt, ám a fiatalok kezdeményezését messzemenően figyelembe véve. A SZÓ-TARTÓ egyaránt feltételezi a magyar nyelvi kultúra serkentését, a nemzeti kultúra közösségeinek fejlesztését és a helyi társadalmi cselekvés segítését.

Indításképpen ajánljuk Kosztolányi Dezső híres 10 szép magyar szavának, illetve az ezredvég 10 legszebb magyar szavának megnevezését, a szavak mai értelmezését, összefüggéseik kibontását, nyelvészeti, irodalomtörténeti, művelődéstörténeti, helytörténeti vagy etikai vonatkozásaik feldolgozását — elemzések, előadások, színpadi, zenei átültetések, videofilmek formájában vagy bármilyen más nyelvi-kulturális formában. Másik ajánlott kiindulópont az 1848/49-es szabadságharc, népi emlékek gyűjtése, e hagyomány vizsgálata a kortárs magyar irodalomban, szociográfiai felmérés arról, mit tudnak a mai fiatalok a 150 éve történtekről, a márciusi ifjak eszméinek továbbéléséről.

Kiknek a jelentkezését várjuk?: már működő olvasókörök, szakkörök, anyanyelvápoló körök, egyházi kisközösségek és most alakuló szó-tartó csoportok jelentkezését, amelyeknek hiteles vezetői vannak, s a pályázat beküldési határidejéig érdemleges munkát tudnak felmutatni (írásban, fényképeken, videofilmen).

A jelentkezés formája: A jelentkezők nevezzék meg a választott témát és területet (az ajánlottak közül vagy azon kívül), az eddigi teljesítményeiket, a folyamatos-öntevékeny csoportmunkában résztvevők létszámát, a csoport vezetőjének nevét, címét, lakcímét, a működésüket támogató intézmény nevét (ha van, számlaszámát). Jelezzék, hogy tevékenységükhöz milyen eszközökre (könyv, folyóirat, lemez, műszaki eszköz) lenne szükségük, és azt, hogy milyen előadókat, szakembereket szeretnének meghívni körükbe. A jelentkezés Kántor Lajoshoz, az Anyanyelvi Konferencia társelnökéhez juttatandó el 1998. április 30-ig a következő cimekre: Korunk szerkesztősége (Kolozsvár) 3400 Cluj, Str. Iaşilor 14, Románia, (tel/fax: 40-64-432-154), vagy Anyanyelvi Konferencia 1119 Budapest, Nándorfejérvári út 13.

A szó-tartó körök támogatása: A már felmutatható eredmények és az ígéretes tervek alapján — az anyagi lehetőségek függvényében — a legjobb szó-tartó körök munkáját anyagi támogatásban részesítjük. A bejelentkezett szó-tartó körök tevékenységét a program vezetősége bírálja el. A program felelősei igyekeznek megteremteni annak lehetőségét is, hogy a legeredményesebb munkát folytató szó-tartó körök képviselői évente egy alkalommal szakmai találkozón vegyenek részt, és a televízió nyilvánossága előtt is bemutatkozhassanak.

Történelmi vázlat

Székely Kis Istvánfy György volt honvédhadnagy emlékezései

Nemesi családból vévén származásomat, nagy érdemű méltóságos Bardócz Elek úr birtokán, Csabaújfaluban születtem Belső Szolnok megyében 1826-ban; atyám, aki a primorok közé tartozott Palatinus gróf Bánfy János úr szolgálatában mint szakács volt. Oskolai tanulmányaimat Szilágysomlyón kezdettem, ahonnan mint grammatista mentem Nagykárolyba és tanultam hat osztályt.

Jó anyám halálával kereskedelmi pályára mentem, ezen a pályán három évet mint tanonc és négy évet mint segéd töltöttem; közbejövén mostoha anyámnak egy alaptalan rágalmazása folytán felcsaptam a József huszárokhoz Nagy Károly százados alatt Zilahon katonának.

Minthogy már igen jó lovagló voltam, mert sokszor lévén alkalmam a báró Józsika János Bécsben és Báró Józsika Lajos és báró Józsika Miklós Kolozsvárt lakó urak Zentelkei uradalmukban Maga jószágigazgatósága idején azt az udvarnál begyakorolni kitűnő lovaikon. Ennek folytán hat hét múlván mint tizedes, 1847-ben mint őrmester lettem előléptetve, 1848 tavaszán beteges lévén, négy heti szabadság időre lettem elbocsátva szüleimhez. Atyám ezen időben a báró Józsika csucsai vendéglőjében lakott, itt már nem lévén előttem titok semmi politikai mozgalom. Szabadság időm leteltével lettem küldve Kolozsvárra, hogy a Mezőségen, Mócson egy lovassági osztály számára beszedett fiatal lovakat átvegyük, melyekkel szerencsésen Kolozsvárra meg is érkeztünk. Itt több hetekig istállóztatott negyedik évben járó lovak szépen fejlődtek, amidőn egy véletlen baleset által egy közembert lova Középkapuban kilökött a nyeregből, hogy szörnyet halt. Ennek temetése után felszólíttatván, hogy jelentkezzenek, akik jól írnak az alezredesi irodában, magam is jelentkeztem, ahol egy Világos nevű Székely káplárral ismerkedtem meg a Károly Ferdinándoktól; időközben alezredesünk gróf Teleki oly parancsot adott ki, hogy szabad az átállás, és nekem is azon utasítást adva, hogy elegendő számú lóval nem rendelkezvén, célszerűbbnek látná, ha mi által állanánk az akkor szervezendő XI-ik honvéd zászlóaljhoz. Reám nézve megalázónak tetszett alezredesem ezen utasítása, hogy bakancsossá degradáljam magamat. Másnap, szeptember utolsó napjaiban ruházatom kicseréltem, dolmányomat egy kék hajtókás frakkal és kezembe vettem egy jó czinderes fegyvert, és Vas György százados, Világos tizedes és Bátory, Kakutsi főhadnagy és számos vegyes úgy Turczky zöld hajtókásokból is össze állított 500 legénnyel, töltött fegyverekkel lövöldözések közt rukkoltam be október elején a nagy kaszárnya udvarára. A XI. zászlóalj örömrivalgása fogadott, melynek ekkor négy százada volt kielégítve, tehát én összeszedett bajtársaimmal képeztem az V. századját a XI. honvédzászlóaljnak és a VI. századot részben, hova Kakutsi főhadnagy neveztetvén ki századosnak.

Őrnagyunk gróf Bethlen Olivér teljes megelégedését nyilvánította hazafiságunk ezen nemes lelkűségének és önfeláldozásának, de báró Baldácsi parancsnokló osztrák tábornok ez átállásra nagy lehangoltan lovagolt be a kaszárnya udvarára és azon nyilvánításának adott kifejezést, hogy ezt mégsem hitte volna.

Ezen időben már a reakció rémsége iszonyú bujtogatásokat eredményezett a szász és a román nemzetekben, melyek számos nagy birtokosok lakásait romba döntötték és némelyeket vérfagyasztó kínzások közt gyilkoltak le. Nagyenyed vidékén Axente Sever egy gyújtogató és gyilkoló oláh rabló csapatot szervezett, ennek megfékezésére ki küldetvén a XI. zászlóalj III. és IV. százada és néhányat az V. század jól képzett legényei közül, kikből Bátory ezredes Krakkó falunál egy nagy köd alkalmával elesett. Ezalatt a befolyó önkénteseket gyakoroltattuk, megkezdődvén a XXXII. zászlóalj szervezése.

Urbán osztrák hadparancsnok, ki Naszód vidékéről és Bukovinából jött haderejével, Dézsnek elénymult, már Szamosújvárt ütött tábort, amidőn a XI. zászlóalj mozgósíttatván, melynek első és második százada ütközött meg. Báró Bánfy százados részéről árulás vétetvén észre — megjegyzem, hogy báró Baldácsi is velünk volt — vissza vonultunk Kolozsvárra. Megérkezésünk alkalmával elszállásoltuk magunkat a belvárosban két és hármanként, de mivelhogy semmi tábori jelünk, és sem parancsot nem kaptunk, meghagytam legényeimnek, hogy szállásikról el ne távozzanak, és ha mégis kimennének, töltött fegyver nélkül ki ne menjenek sehova. A városban a helyőrségeket a helybeli nemzetőrök képezték. Az éjjeli nyugalom izgatott volt, míg másnap Szamosfalvára lettem ki küldve főőrségre, ahol bajtársaimat elhelyeztem egy nagy istálló jászoljaiban, részint hogy a hidegtől védve legyenek, és magukat váltakozva kipihenhessék; az őrséget kiállítottam, magam egy kis őrjáratot tettem, de az Apahida felől várt ellenségnek hírét sem hallottam, csakis hogy keveset havazott, és megjegyeztem pár óra után egy másik félszázad őrparancsnokának Woith Józsefnek, hogy mindazon által hogy én semmit sem vettem észre az éjjel, el kell hogy hozza ezen friss havazás Urbánt táborostul együtt; s evvel legényeimet a faluba elhelyeztem délutánig míg a következő parancsot veszem, addig magukat s fegyvereiket tisztítsák és étkezzenek, és minden percben készenlétben legyenek. A tisztekben nemigen bíztam, mert az osztrákokkal átjött tisztek, tisztelet a kivételnek, önhittségök és katonai képzettségök miatt kielégíthetetlen vágyaik gyötörték, és a legénységet ahelyett hogy hozzájok lelkesítő beszédet intéztek volna, azokkal brutálisan bántak. Délután új parancs folytán estvére kivonultunk Szamosfalvárról, a falu végétől Kolozsvárnak menve egy emelkedés van, ezen emelkedett helyen állíttatott fel az egész zászlóalj, míg a falu végén egy kis őrség állott, a zászlóalj fél századonként hosszúnyelű lámpák világánál kapta ki kenyerét, amelyközben a távolból az osztrákok dobja hallatszott. Őrnagy gróf Bethlen Olivér mondotta, hogy csak bátorság, mert az biztosan oláhdob, alighogy kimondotta ezen szavakat, a faluban mintegy három lovas tűnt fel a homályban, melyre az előőrs: Állj, ki! vagy kiáltására kemény sortűz zúdult zászlóaljunkra, de ezen sor lövésök hasonlítottak a díszlövésekhez, mert közelből történt és a póznákra aggatott lámpák világa által magasabbra irányzott lövések senkit sem sértettek. Ezzel a Szamos folyón belől az úgynevezett Sz. György hegy alatt megkezdődött a csatározás, helyenként megszakítva, mi hátrább vonultunk, és csatárláncba felállva fogtuk fel az egész tért kevés tartalék csapatainkkal; ez alatt a városban tanácskozások tartatván, oda nyilatkozott a városi elöljáróság, hogy a várost fel adja az osztrák hadseregnek; éjfél után két-három óra tájt vonultunk ki a városból Kolozsmonostor felé Bánfyhunyadnak. Báró Baldácsi hallomásom szerint ezen éjjel szökési kísérletében letartóztattatott volna, csakhogy én többet sem nem láttam, sem nem hallottam hírét sem.

A XXXII. zászlóalj, kik ruházat nélkül, akiknek pár százada ki hajdon fővel, rongy foszlányokkal betekert lábbakal, a kaszárnyából az ágyakról pokróczokat véve magokra mentek ezen már beköszöntött téli időben Nagy-Váradra, és ott egészíttetett ki mint az úgynevezett pokroczos regement.

Gróf Bethlen Olivér helyét Inczédi Sámuel foglalta el zászlóaljunknál, aki méltóségteljesen, mint igazi bajtárs, és sok nélkülözések és váltakozó viharok, mindenkor tudta zászlóaljunk embereit lelkesíteni. Észre vévén, hogy Bánfihunyadot is ott kell hagynunk és Feketetóra voltunk utalva masírozni, ágyúink kevesek voltak. Hogy ezt meghallottam, századosom Vas György urat arra kértem, mivelhogy atyám Csucsán lakik a báró Jozsika vendéglőjében, engedje meg, hogy egyik jó barátommal, Swarczádival ott maradhassak másnapig látogatásképp, és én másnap bésétálok Feketetóra a zászlóaljhoz. Közeledve Csucsához már az előttünk menő századok a falun keresztül mentek, amidőn előttünk eddig ösmeretlen altábornagy Bem József érkezett a Királyhágó felől gróf Teleki Sándor, Petőfi Sándor és harminc olasz lovas dragon kíséretében, akik egyenesen bészállottak atyám vendéglőjébe; estve késő volt, egy üteg ágyú kanyarodott bé a vendéglő udvarára; akkor adta tudtomra századosom, hogy itt maradunk ágyú fedezeten, és avval bészaladt több tiszt társaival az öreg kapitány egy szobába, én legényeimet béállítottam az udvaron elhelyezett ágyuk mellé, az őrséget elintéztem, a fegyvereket gulába rakattam, és megengedtem, hogy néhány tüzet csinálhatnak. Ekkor indultam magam atyám lakó szobájába fegyveresen, amelynek ajtajában egy szuronyos őr volt felállítva, nem mert megszólítani, bémentem és jó estét kívánva atyám az egyetlen asztalon égő faggyúgyertyával miután pipájára gyújtott, hozzám jött, én lábhoz tettem fegyveremet, s végig nézett rajtam, azt mondva: "Most nem bánom, hogy katonává lettél, mert látom, elég csinos vagy, reméllem jól viseled magadat és ez által nyered meg tisztjeid megelégedését és megkapod annak méltó jutalmát". Nem gondolt atyám avval, hogy szobája egyik sötétlő szegletében az újonnan érkezett Bem apónk környezetének adja ki utasításait. Petőfi atyámhoz közeledett és kérdé, hogy ez a kis székely az Istvánfy bátyám fia? Igen — volt atyám felelete. Ezen időtől általánosan elneveztek Székely Kis, míg máskor kicsi Székely volt a nevem, sőt Székely Istvánnak is, de általán kis székely vagy székely kis volt a nevem az egész szabadságharc alatt. Atyám szobájából azonnal tisztelegve jobbraát kifordultam az ajtón, atyám kikísért és kérdezé tőlem a századosomat és meghagyta, hogy legjobb barátommal foglaljak helyet a pincze torkában, mert zsúfolva vannak a lakások a tiszturakkal; Swarczádi barátommal erre lementünk a pincze torkába, és atyám mindjárt egy tál hideg sültet hozott, és ezzel atyám engedelméből jól vacsorázva kárpótoltuk az elmúlt napokban szenvedett hiányt. Hozzá is láttunk a már csapra ütött jó somlyaihoz, midőn kint figyelmeztetve Swarczádi barátomat az ágyúk mellett felállított őrségre, amidőn egy egyén barátságosan bétekintve hozzánk azon kijelentéssel lepett meg, hogy mennyire irigyli helyzetünket, és nem fogadnók társaságunkba; Szívesen, hadnagy úr, mondám Petőfinek, de nem tudom, ki legyen az, aki annyira szerencséltetne minket; Én vagyok — mondá — Petőfi Sándor, aki gróf Teleki Sándor kíséretében jöttem, és megyek evvel az öreg lengyel tüzérrel, Bem Józsefnek hivják, a Kormány által kineveztetett altábornagynak; jó ember, csakhogy szigorú — és evvel teletöltöttem három poharat, és

>>>>> *folytatás a 16. oldalon*

>>>>> folytatás a 15. oldalról

koccintottunk, fenékig kiittuk azt a Bem egészségére, mindannyiszor meg seregeink és a magunk egészségéért kivilágos kivirradtig, míg pinczeajtónk közelében már más tüzek kezdettek ropogni, mert egy másik század érkezett ide, és nekem pár óra múlva kell mennem Feketetóra. Itt koccintottunk Petőfivel, csak itt a pincze torkában. Igyuk meg egy hajtókába — mondá ő. Jellemzetes volt reám nézve ezen nagy hazafival való honvédkori találkozásom, aki azon év tavaszán a Biasini gyorskocsiján többedmagával utazott Kolozsvárra és Feketető felől jövet a Talpra magyarjával oly lelkesedést keltve szerencséltetett, Csucsán, amikor szabadságra voltam.

A főhadiszállás Csucsán volt; táborozásunk közben, mikor úgy esett, hogy ilyenforma fiak összekerülhettünk nagyobb csintalanságunk közepette Petőfi útmutatásait követtük. Voltak jó declamáló honfiak, voltak jó dalos színtársulatok kitűnő emberei, kik harcias, lelkesítő dalokat rögtönöztek. Ilyen lelkesítő dalok éneklése mellett mentünk csatázni azon ellenséggel szemben, amelynek máig is dédelgető "kétfejű" sas szárnyai alatt nyögnek hazánk szabadságszerető fiai.

Szolgálattétellel töltöttük az időt, amelyre legszentebb hivatásunk kötelezett. Egy ily alkalommal egyik estve felé hirtelen, pénzfizetés közben, melyet atyám lakása előtt, Kaszó Dénes községi jegyző közelében eszközöltünk, félbeszakíttatott. Egy hírnök érkezett Kissebes felől, hogy azon jelentéstétellel, hogy Kissebes Tranyis havas felőli részben felállított figyelő őrségből elfogtak egy szakasz jágert a románok, akiket irgalmatlanul le is gyilkoltak. Ezen estve századom küldetvén ki, amely teljes számban volt, éjjelre iszonyú hidegben foglaltam el Kissebes oláh falu mellett egy magasabb kiszögellő tért, amely a Bánfyhunyad felőli országutat uralja a Sebes Körös partján. Ezen éjjel született egy cigány honvéd feleségének egy fiúgyermeke életben a falu sövénykerítése mellett vesszőből font disznó ketrecben. Ezen gyermek mint tábori gyermek volt nevezetes. Kényes lévén ezen pozíción tüzet rakni; nem volt megengedhető, mert a magasabban fekvő havasokban tartozkodó román tömegeknek ez feltűnt volna. Reggel megjött a IV. század is Szigeti százados vezénylete alatt, mi is Kissebesbe bémentünk, elszállásolva magunkat, minden ember ki kapta élelmi illetményét, azonnal utunkat folytattuk. Én egy félszázaddal előre mentem, előcsapatot képezve értem a Tranyisi hegyek lábaihoz, itt három hegydomborodás egy vonalban mély árok által külön váltak. Ezeken kellett állást foglalni, míg századom fele csatárláncot képezett. Előttünk balra egy nagy magas hegység állott, melyen kaszákkal, lándzsákkal, lőfegyverekkel kétezernyi oláhság a láncu oláhaiból folytonos körmozgásban, mint egy raj mozogtak, hogy még többnek láttassanak. A havasi falu, mely itt-ott öt- hat, másutt két-három házból elszórtan fekszik s az őskori vadak füstös tanyai lakóhelyek jellegét hordják magukon, jobbra egy hosszúkás hegyfennsík, melynek keleti oldala bükk erdőséggel volt borítva. Ezen hegyláncolaton, mely mintegy kétezernyi lépés távolban állott, tömérdek oláhság között huzgáltak ide-oda több faágyukat 24 erős ráfvas karikákkal felvasalva, ökrökkel vontatták mely kovakőtöltéssel, gyutacsa tapló volt, melyet az elsütő tüzér nagy kalapjával csóvált. Csatárláncom háta megett nem éppen a balszárnyirányon belül tíz lépéssel hátrább állottam barátom, Vas Zsigmond tizedessel, kinek vállára könyökölve tervezgettük a mindjárt megkezdődő tüzelést, az előbbeni hegység tetején folytonos körbe mozgó románok lőfegyveresei közül többen lejjebb jövet a hegy oldalban álló fatörzsek mellől elsüttötték fegyvereiket. Én, amennyiben lehetett, visszatartottam, időt adva Szigeti százados IV. századávali megérkezésének, de legényeimet igen bosszantotta az egyes vakmerő románok puskázása. Marczi János a füttyös nem tűrhetvén ezen boszszantást, csatárláncom vonalában elsütötte fegyverét. Ekkor az egész vonalon megkezdődött a tüzelés. Én mindjárt rohamot rögtönöztem, erre Szigeti százados IV. századával ütötte fel fejét azon irányban, melyet elfoglaltam. A tömérdek raj futásnak eredt, de az erdő fedezte őket. Én századommal rohamosan kinyomultam az iránynak, mely Tranyist képezte, míg Szigeti százados a faúgyú telepeknek tartott és azokat levonszoltatta Csucsára bámulás végett. Ezen nevetni való győzedelmünk hadi zsákmánya krumpliból állott, melyet a legények a vermekben felkerestek, és jó tüzeket rakva azt sütötték éjfélutánig. Ekkor talpra kerekedvén az elszórtan fekvő faviskóknak tüzet adtunk, és a győzelem színhelyét otthagytuk.

Leszállottunk Tranyisról, kijöttünk Pojánára a Bánfy fogadóhoz, honnan Sebesvár, hol egy Hodos nevű községben táboroztunk váltakozva, őrségeken gyanús kémeket sikerült elfognunk. Egyik napon újólag Hodosról szállottunk le, a Bánfy fogadó urdvarán kevés pihenő után rögtön Csucsára voltunk rendelve. Várderer osztrák hadparancsnok három részről támadott meg bennünket, mi a börvénybe siettünk, Várdener emberei vissza húzodtak azon pontig, hol az út a Csizérnek Kraszna felé megy, míg a másik jobbra a Csáky-féle üveghuták részint Almás felé húzódik, ezen keresztút választékban tüzeltünk egymásra estve kilencz óráig. Ekkor auslágot vertek a Várdener katonái és elvonultak. Ezen éjjel legényeim semmi szolgálatban nem voltak, magam is őrnagyunk tüzéhez mentem éjjeli pár órai pihenőre, hol megbeszéltük a reggeli teendőket. Ezen éjjel a III. század legényei többeket fogtak el az ellenségből, akiket odábbítottak Csucsa és N. Várad felé. A küldöncök is egész éjjel egymást érték Csucsára. Három óra tájt érkezett harmincz olasz lovas dragon katonák, kik nem tudom, ki vezénylete alatt egy századossal szürkés fekete köpenyben, két ágyúnk volt csak, a lovasok addig maradtak az útban, míg döntve volt ezen ága az ütközetnek, azután tovább haladtak Bem altábornagy után a Szilágyságnak.

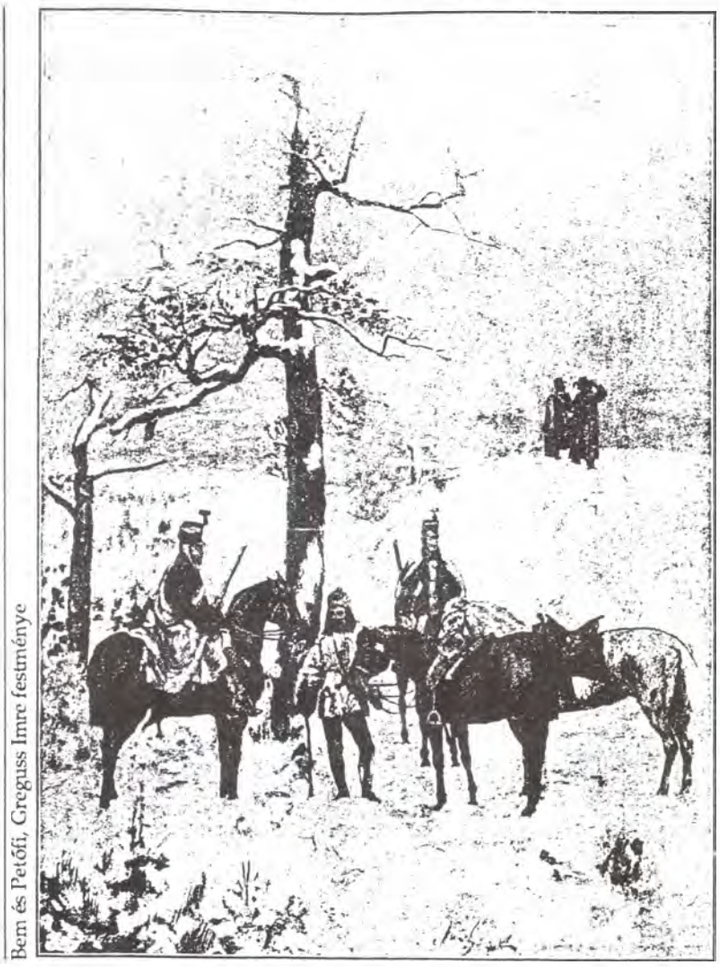

Bem és Petőfi, Greguss Imre festménye

Reggel egy jelentés érkezett, hogy Almás felől ismét mozognak. Én rendbe állítottam az V. század legényeit, és az ellenfél által az estve odahagyott állást néhány boglya széna előtti gödrökben lefekve elfoglaltam. Kevés vártatva az estvéli vendégeink visszatérve kezdettek egy út domborulatban feltűnni. Egyik ágyúnk három fontos golyója fogadta őket, amidőn a lőtávoli irány előttük nem lévén felfedeztető, útjokban senki sem állott, csak az utak eltérő sarkában felállított ágyúk és felőlük az út emelkedésének csak völgyülete ölében az utat elzáró keresztbe ledöntött fák. Semmit sem sejtve, hurráh kiáltások közt nyomultak a zsivkovicsok ágyúinkat elfoglalni. Ekkor oldalba fogtuk őket, a gödrökből reájuk rohantam legényeimmel, amilyen gyorsan jöttek, annál gyorsabban futásnak vették magukat, többen elhullottak, melyhez hozzájárult a patak által elöntött út fagyos jege, amelyen sokan elestek és fogságunkba jutottak. A mieinkből Ulman Mórt, egy elesett ellenfélt bámultak, akire egy honvéd (holott meghagytam, hogy ne bántsák) reásütvén fegyverét, és Ulman Mórt bokában találta ennek golyója. A bűnös honvédet lefegyvereztem, a meglőttet a naposra bíztam s magam nyomultam előre felfelé, az ellenfél csúf vereséggel futott az erdős tájék védelmében, ezzel még némi kémszemlét téve délután leszállottam, amelyről megtettem a kellő jelentést Inczédi Sámuel őrnagyunknak, aki az V. század iránt nagy elismeréssel nyilatkozott.

Hátrább vonultunk és az út mentén kívül, egy tisztásabb nyír és bükkerdőség aljában tábort ütöttünk. Kevés pihenés után sok tüzet raktunk, hogy ellenfeleinket félrevezessük, időt nyertünk és elvonultunk Csucsára, ahol egyesülve zászlóaljunk többi századaival, amely századok szintén elpáholták Várdener hadtestének azon részét, mely a B. Hunyad és Csucsai vonalát képezte, itt esett el a Várdener hadtestéből a swalizerektől őrnagy Secanti és egy százados is.

Csucsáról azon éjjel vonultunk el a Királyhágón keresztül N. Váradra. Közeledvén a Karácsonyi ünnepek, rendbe szedtük magunkat és visszamentünk Csucsára, elleneink pedig Bánfyhunyadra. A Kissebesi irányban elesett Secanti és a százados visszavitetvén egy kétökrös szekéren a bánfyhunyadi téren felállított előőrségnek, általadatott tisztességes eltemettetés végett.

(folytatjuk)

Közzéteszi: Györfi Dénes

KUDELÁSZ NÓBEL

Arcodig kezem mindig elér

Timokreón azt mondta egy nap végén nekem:

— Drága barátom, nem sokáig beszélgetsz te velem már...

— Miért, Timokreón — kérdem én —, menni szándékozol megint? Véred hajt?

— Nem, nem. Csupán érzem, hogy mindennek a végére érek lassan. Fiatal vagyok, erős és okos, mégis.... Így kell lennie, tudom, s ezért nem bánom...

Nem értettem szavait. Még sose beszélt így, tudom, más előtt se. Sarkunk halkan csusszant a kövezeten; nem járt senki a szűk mellékutcán, csak egy pár kóbor macska szeme villant a kapuk alatt.

— Talán eltűnök hirtelen... — mondta mély, lágyan suhanó hangján, megállt, és megfogta a vállamat. Szeme nedves volt, a gyér fényben ez méginkább szembetűnt. — Hajnalban Epheszoszba indulunk Kalonikével.

Erős vállát, izmos karját, szép arcát, és hosszú, dús, göndör fürtökbe ránduló haját utoljára láttam akkor. Zeuszra, sem azelőtt, sem azután nem találkoztam férfival, aki oly csodásan párosította erejét az eszével, feszes izmait lágy húrú lelkével: Timokreón volt az egyetlen, aki birkózni is és verset írni is a veszteség kizárásával tudott. És Kaloniké, a jaluszoszi Megiszthész lánya, Timokreón szép szeretője, maga volt a földre szállt Szépség, kinek tisztasága az Olümposz oldalából eredő forrásokéval vetekedett, s kinek szerelmét Timokreón nem verssel, nem viadalban szerzett érdemekkel, de puszta lényével, meleg, emberi sugaraival érte el — tudom, immár őt se látom viszont. Hogy miért, nem kérdem, és mert kinek lelke tiszta és boldog, az örülni tud másokért, hát örvendek minden pillanatban, melyben rájuk gondolok, és tudom, ők is így tesznek ott, ahol örökre egymáséi lettek, ők is emlékeznek rám, akik még élnek.

Timokreónt itt, Athénben ismertem meg, a könyvtárban, melyben dolgoztam. A költészet rejtelmeit vizsgáltuk, éjszakába nyúló vitákat folytattunk, míg a fák alatt, a kis kocsma kertjében ki nem fogyott korsónkból a bor, mécsesünkből az olaj. Az aranyszínű fény emelte arcunkat beszédtémánkhoz méltó magaslatokba — barátom arcán táncoltak az apró izmok, amikor beszélt, szavai zenéltek, én meg csak hallgattam, ittam a mézédes bort, néztem arcát, és ha ő hallgatott engem, szemében láttam: ugyanígy érez. Aztán egy estén, amikor körénk sereglettek barátaink is, megismerte Kalonikét, aki nemrég érkezett Athénbe. Ezt az estét Timokreón mindig az isteneknek köszönte; verseiben, melyek mára jórészt eltűntek már, háláját rótta le a sorsnak, amiért a lányt útjába vezérelte. Kaloniké szemeiben ugyanazt a lángot láttam, amit Timokreónében, így elejétől fogva hittem bennük — és elejétől fogva féltem is, bevallom. Féltem attól, hogy önhibájukon kívül húny ki a láng, hogy valami ismeretlen kifújja egyszer. S hogy nem így lett, azt tudatlanságom, és talán akkori kishitűségem bizonyítékaként tartom számon.

Timokreón tudta, hogy semmi sem véletlenül történik, és akár jó, akár rossz, az mindig okkal olyan, amilyen. Az okokat sosem kereste, hiszen az életet élni szerette, nem pedig fejtegetni. Azon az estén, amikor elváltunk, Timokreón egy bőrerszényt nyújtott át nekem. Otthon megnéztem. Kalinoké műve volt, egy féltenyérnyi márványkorong, melyre ügyes kézzel egy rajzot készített: egy férfi és egy nő térdelt egymás előtt, a nő a férfi arcát, a férfi pedig a nő arcát fogta gyöngéden tenyerei közé. Az érem hátoldalán Timokreón keze vonását ismertem fel. Ezt írta: ARCODIG KEZEM MINDIG ELÉR.

A kikötőbe nem mentem el. A hajnal ébren talált, és éreztem azt a pillanatot, amikor hajójuk jó széllel kifutott a nyílt vizekre. Tudtam, most rám gondolnak, a fedélzeten állva.

Teltek a hetek, a hónapok, és teltek az évek is. Hírt nem vártam, hiszen Timokreón adta tudtomra azon az estén szavak nélkül: többé ne várjam őket vissza. Ám ahogy érezni kezdtem az öregséget, amikor a fáradékonyság már egyre könnyebben kúszott föl lábaimon, hajóra ültem, nem bírtam elviselni a gondolatot, hogy halálom előtt ne lépjek én is még egyszer arra a földre, ahol utoljára jártak hosszú évekkel azelőtt. Hajóra ültem hát egy nyár eleji hajnalon, és Szamosz felé indultam. Ma is úgy érzem: ők hívtak akkor.

Reggel érkeztem, egy kis bárkán átvitettem magam Szamoszról a túlsó partra, egy halászfaluba. Ott addig érdeklődtem, amíg akadt egy halász, aki jópénzért ugyan, de kényelmesen átvitt Epheszoszba. Gyermekkoromban jártam ott utoljára, így szembetűnt a sok változás, ami azóta a városban végbement — a napot azzal töltöttem, hogy minden újdonságot szemügyre vettem. Estefelé aztán elmentem a könyvtárba, és egy öreg könyvtárostól Timokreón felől érdeklődtem.

— Ó, igen — mondta —, emlékszem. Valóban járt itt, de nem maradt sokáig. A tengerhez indult, mondta, ott akart élni, egy házban.

— Egyedül volt? — kérdeztem.

— Igen.

Majdnem kétségbeestem! Timokreón egyedül?! Hiszen nem úgy ismertem őt, mint aki ne osztotta volna meg mindenét azzal, akit szeretett, Epheszosz pedig a szívéhez nőtt, tudtam, és azt is, hogy Kaloniké azelőtt soha nem járt ott. Zavaros fejjel indultam egy fogadó irányába, ahol megszálltam, az értetlenség vihara dúlt bennem, és figyelmetlenségemben már-már elhaladtam volna a fogadó mellett, amikor valaki elém toppant.

— Hát meg sem ismersz? Elmész mellettem?

Ijedten kaptam föl a fejemet. Egy ősz hajú, ősz szakállú, finom szövésű ruhát viselő férfi állt előttem.

— Ó, persze, persze — folytatta hadonászva —, buta vagyok, hiszen akkor még nem volt szakállam! Philoklész vagyok!

Most már megismertem. Nagyon régen nem láttuk egymást, és most örültem, hogy a számomra ismeretlenné vált városban régi ismerősre találtam, támaszra addig, amíg ott tartózkodom. A fogadóba mentünk egyenest, és néhány kupa bor mellett elmeséltük egymásnak mindazt, ami utolsó találkozásunk óta történt. Philoklész fehér szakálla remegett, miközben beszélt, nagy hangon, zavarón. Fáradt voltam és tanácstalan, Timokreón és Kaloniké jártak a fejemben, és derekamon gyakran megtapogattam a bőrerszényt, kivettem, és tenyeremben melengettem a korongot. A kő átmelegedett, és éreztem újra, hogy velem vannak.

Az istenek vezérelték Philoklészt az utamba, ugyanis kiderült, tudja, hol jártak barátaim. Igen, együtt voltak Epheszoszban, de csak nagyon rövid ideig, és innen egy tengerparti halászfaluba mentek, ott is laktak. Ám azt, hogy egyik napról a másikra mért és hová tűntek el, ő sem tudta megmondani.

Aludni tértem. Elnézést kértem Philoklésztől, fáradtságomra hivatkozva, fölmentem az emeletre, és ledőltem ágyamra. Könnyű álomba merültem, és reggel, az ablakon betűző nap fényére, madárcsiripelésre és vidám utcazajra ébredtem. Teljesen kipihentem magam. Lementem reggelizni, utána pedig kerestem valakit, aki levinne a faluba. Egy halász ajánlkozott, aki eladta már portékáját, és hazakészült.

Olyan szépnek soha nem láttam a tengert, mint azon a napon. Nyugodt volt, partjait lágyan simogatta, és a szirtről, ahová kiálltam, láttam alant a víz alatti növényeket, és a partokhoz közelebb, a homokos mederben a hullámok márványmetszésű, lengő árnyékait. Egy ciprus alá ültem, néztem Szamosz sötétzöld körvonalait: a falu ugyanaz volt, ahová előző napon érkeztem. A házat is megtaláltam, amelyben laktak, de új lakói semmit sem tudtak, és a faluban senki más nem tudta megmondani, hová lettek barátaim. Fejemet lehajtva gondolkodtam, emlékeimet idéztem, hallgattam a kabócák erőteljes énekét, és lassan elfogott az áhítat, amit magányos, távoli vidékeken járva érez az ember, ha tudja, hogy egyedül van, a tenger, a parti sziklák és az ég andalító ölelésében. Csukott szemem mögött két arc jelent meg, egy-egy könnycseppbe, az emlékezés eme borostyánkövébe zárva: Timokreón és Kaloniké. Újra az az érzés hatott át, amit csak irántuk tudtam érezni, és melyet szóval kifejezni nem tudok. Az érzelmek olcsó emberi ötvözetek csupán, az idő kikezdi őket is, de az, amit irántuk éreztem, nem belőlem indult, én csupán csatlakoztam hozzá, engem választott ki, hogy őrizzem magamban is egy kicsit, amíg élek. Ma is úgy tartom, általuk lettem részese ennek, míg ők föl is oldódtak benne.

Fölemeltem a fejemet; mosolyogtam. Tiszta voltam, világossá vált bennem minden. Elővettem a korongot, és ránéztem a rajzra. Az Égei-tenger partján, egy sziklán ülve, ahol talán ők maguk is gyakorta ültek, megértettem titkát mindannak, amit üzenni akartak nekem. A rajzon a térdelő, egymás felé hajló, és egymás arcát érintő pár kezei ívet írtak le, és a póz, melybe merevedtek, egy betűt juttatott eszembe, az utolsó betűt, melyet mindenki tud, de jelentését megismerni csak keveseknek adatott meg. Kerekre tágult szemem előtt a rajz átalakult, és jelentése, az ábra igaz értelme mutatkozott meg, és már csak ezt láttam a féltenyérnyi márványkorongon:

JANCSÓ MIKLÓS

Művészi rugalmasság

Az alábbi történeteket író barátom mondta el nekem. Hihetőnek tartottam ezeket a történeteket, közreadom őket úgy, ahogy barátom előadta.

— Fővárosi színpadon játszották néhány jelenetemet - kezdte történetét barátom egy vidám tavaszi napon, amikor emberrel is megbékélve sétáltunk a kisváros néptelen utcáin. — Nagy izgalommal mentem az első próbára — ott voltak a jelenetem szereplői (három egyfelvonásost akart játszani tőlem a színház, három úgynevezett vidám jelenetet) színészek, súgók, ügyelő, rendező — egyszóval a teljes játszó és alkotó közösség jelen volt az olvasópróbán.

A rendező felolvasta írásaimat. A színészek nagy-nagy csendben hallgatták a szövegemet, ami nem lett volna baj, mármint a csend, ha tragédiát hallgattak volna a színészek, de a jeleneteim tele voltak humorral — én legalábbis azt hittem eddig róluk —, és íme, az én humorom csak dermedt csendet váltott ki a hallgató színészekből.

Rémesen éreztem magam. A rendező is hümmögött, nem mondott ugyan semmit, de éreztem: nincs elragadtatva attól, amit felolvasott. Nagy, kínos némaság ereszkedett a próbateremre. Zavaromban, mint szerző, megszólaltam:

— Holnapra behozok még néhány egyfelvonásost — kezdtem látszólag könnyedén —, olvassuk el azokat is, hátha jobban hatnak, mint ezek. Szervusztok.

És elsiettem. Nem volt bátorságom végighallgatni az esetleg elhangzó véleményeket.

Másnap új jeleneteket vittem be. Na, azért nem voltak olyan újak ezek az írások, ellenkezőleg, más színházak már játszották őket, de ennek a színháznak még újak voltak. Gondoltam, ha másutt beváltak az írások, itt is sikerük lesz. Felolvastam a jeleneteket (nem engedtem át ezt a munkát másnak, bíztam a saját előadásom értékében), volt egy kis lámpalázam, de mégis, azt hiszem, elég ügyesen adtam elő a párbeszédeket, stb. Képzeld, meg-int nem nevetett senki a humoromon: úgy ült ott a társulat, rendező, dramaturg, színészek, mint egy híres ember temetésén, ahol illik ugyan ott lenni, de egyéb semmi. A rendező, kínos csend után, rászánta magát és megfogalmazta a kollégái véleményét:

— Nem igaziak az írásaid, na. Ha mi nem tudunk a poénjaidon nevetni, a nézők sem fognak kacagni azokon. A jelenetek túlbeszéltek, a csattanók nincsenek kiélezve, az alaphelyzet sem elég mulatságos...

Jól leszidott ott engem szakmailag a rendező. Ha kezdő író vagyok, és van pisztoly nálam, vagy őt lövöm agyon, vagy magamat. De hát nem voltam már kezdő író, pisztolyom sem volt, így csupán szomorúan és tanácstalanul elköszöntem a jelenlévőktől, jobb híján elindultam lakásom irányába. Egyszercsak eszembe jutott valami. Egy remek ötlet villant az agyamba. Hangosan felnevettem az utcán, és sietve folytattam utamat. Tervem kiviteléhez, tudtam, időre van szükségem. Másnap a próbateremben a rendező, a színészek sápadtan és némán fogadtak. A főszereplő művészek közül kettő beteglapot hozott, három epizodista tüntetően köhögött; jelezték, nemsokára ők is halálos betegek lesznek, rájuk ne számítsak.

— Uraim — kezdtem —, újabb írásaimat hoztam el. Ha ezeket sem találjátok jóknak, nem haragszom rátok, lemondok arról, hogy engem játsszatok.

Kezdem.

És felolvastam Karinthy, Heltai, Kellér Dezső kevésbé ismert, és általam sietve itteni helyszínekre igazított remek jeleneteit.

Szereplésemet ismét ellenséges csend fogadta. Mikor befejeztem a felolvasást, a művészeti titkár szólalt meg sóhajtva:

— Ügyes, ügyes, csak a humor, tudod. Hiába, ahol nincs... illetve van, csak kevés... ott hiába is keressük.

Lehajtottam a fejem némán, hogy ne lássák a színészek az arcomat. Aztán elpirultam (van bennem is színészi véna, meg tudok játszani néha az életben ezt, azt, ha a szükség úgy hozza).

— Ne haragudjatok — kezdtem akadozva —, most látom, hogy reggel, a nagy sietésben, nem a saját írásaimat hoztam el. Tévedésből Heltait, Karinthyt, Kellér Dezsőt olvastam fel itt nektek.

A súgóból ellenállhatatlan erővel kirobban a nevetés. A többi résztvevő némán hallgatott. A rendező szólalt meg. A színészekhez kezdett beszélni:

— Látjátok, gyerekek — mondta —, egy rossz felolvasás is tönkretehet remek írásokat. Még a mi gyakorlott művészi érzékenységünket, hozzáértésünket is befolyásolta az író rossz interpretálása. A mai eset jó példa arra: remekműveket is el lehet szúrni rossz tálalással. És vacak jelenetből is jó előadást lehet kihozni.

Majd kedvesen rámnézett:

— Holnap rendelkezem a jeleneteidet, amiket legelőször olvastunk.

Másnap elkezdtük a próbákat. Képzeld, egy szót sem húztak ki az írásaimból a színészek. Volt is siker a bemutatón, nem mondom. - Főleg a banketten. Igaz, a számlát én fizettem... de akkor is: jólesett nekem a színház szakmai elismerése.

***

Ifjú dramaturg barátom, akinek kissé mentora is voltam, meghívott engem, vegyek részt G. B. Shaw színművének az olvasó-értelmező próbáján. Szívesen elmentem, kíváncsi voltam, mit kezd az én tanítványom a színdarabbal.

A színészek elolvasták a darabot, az én dramaturg barátom ez után egy remek előadást tartott Shaw-ról. Hogy milyen kitűnő dialógusokat írt, mennyire ismeri a színházat, hogy ő a Mester, a Tökély, akitől csak tanulni lehet stb. Miután egekig magasztalta Shaw-t, Shakespeare-hez hasonlította, megszólalt:

— Ezek után, engedjétek meg nekem, van egy-két szövegmódosító javaslatom. Néhány jelenetet kihagyok a darabból, a többit átcsoportosítom, a párbeszédeket kijavítjuk mondható mondatokra. A darab mondanivalója sem az, szerintem, amit Shaw elképzelt. Tehát: kezdjük a munkát...

Azt hiszem, a helyzet humorát csak én érzékeltem. Ugyanis a színészek, súgó, ügyelő — nekifogtak buzgalommal megsegíteni G. B. Shaw-t.

***

Fiatal és kezdő író voltam, amikor dramaturg barátom színpadra akarta segíteni néhány egyfelvonásosomat. Sok jó tanácsot adott, hogy a színpad így-úgy, az más, az nem novella, pláne más, mint a regény, itt tömöríteni kell, a szavak ízét meg kell kóstolni, mi mondható, mi nem, mibe törik bele a színész nyelve, mibe törik bele a néző füle stb. Elolvasta hát barátom figyelmesen írásaimat — és keményen megbírálta. Átiratta velem mind a három színpadi jelenetemet. Persze hogy átírtam, mit meg nem tesz az író, csak hogy elevenbe lássa színpadon a munkáját.

De bevallom neked, bántott nagyon a dolog. Illetve inkább: elkeserített. És kétségeim lettek: van egyáltalán nekem tehetségem az íráshoz, ha így szétszedték a munkámat az avatottak? A bennfentesek, akik ezért kapják a fizetésüket?

Napok múltán találkoztam újra dramaturg barátommal. Nagyon gondterhelt volt.

— Mi történt veled? — érdeklődtem. - Csak nincs valami baj a családban?

— Sok a munkám — sóhajtott barátom —, most meg kell húzzam Ibsent, holnap pedig átjavítom Dürrenmattot.

— Miért nem írsz színdarabot? - kérdeztem őszinte csodálattal. — Aki így ért a dramaturgiához, mint te, aki megsegíti Ibsent és átjavítja Dürrenmattot...

— Nincs időm — nézett rám ártatlan szemeivel a dramaturg —, ezek a színpadi szerzők minden energiámat elszívják. Nem beszélve a fordítókról, akikben szintén nem lehet megbízni. Arany régies, Vas István nem elég mondható... No, Isten veled. Most éppen Racine Bérénice-ét porolom maivá.

Elsietett. A hetek óta felgyülemlett rossz érzés kezdett oldódni bennem. Talán mégis van egy kis írói képességem, hiszen nem okoztam több dramaturgiai gondot dramaturg barátomnak, mint Ibsen, Shakespeare, vagy akár Racine. És róluk igazán nem mondható el — hogy tehetségtelenek. Bár — ki tudja: mit hoz a jövő színjátszása?

KÓDEX—

Volt-e ősközösség? Se tagadni, se megerősíteni nem merném. Marx és Engels a maguk idejében koruk még gyermekcipőben járó szociológiájára és néprajzára alapozták a fejlődés lineáris elméletét, melyet azután követőik üdvtörténetté alakítottak. Ha csak Margaret Meadet és iskoláját vesszük alapul, kiderül, hogy a fejlődés se nem lineáris, se nem egyöntetű. Még az egymástól néhány kilométerre élő észak-amerikai indián törzseknél - ahonnan száz évvel azelőtt az ősközösség és a katonai demokrácia modelljét mintázták — is rendkívüli változatosságot figyelhetünk meg. Az ún. apollói és dionüszoszi modellek, azaz egyik oldalon a szigorú hierarchiára épülő teljesítményközpontú és a szelíd, hedonista irányultságú törzsek egyaránt megtalálhatóak, a túlélésre egyiknek sem volt több vagy kevesebb esélye mint a másiknak.

"A szegénység hatalomra jutása" és következményeként a javak egyenlő elosztása az emberiség történetében kivételes eset. Spartacussal, a középkori parasztlázadásokkal talán le is zárható a lista. A nagy francia forradalomra - amelyet, ha jól értem, példaként említ a szerző - a szegénység jelző semmiképpen sem alkalmazható. Annál inkább igaz, hogy ahol a hűbéri rendszer alkalmazkodásra képtelennek bizonyult, ott új hatalmi elit váltotta fel — általában tűzzel-vassal. A guillotine, pontosabban a nyakazás jóval a francia forradalom előtt megjelent: például Cromwell Angliájában, ahol szó sem volt szabadság, egyenlőség, terstvériségről, inkább Isten — puritán - országának földi megvalósításáról. Megint más történet, hogy az új elitnek, bár a szegények és elnyomottak nevében jutott hatalomra, kisebb gondja is nagyobb volt, mint a gazdasági egyenlőség megvalósítása.

Marx, III. Napóleon korában gúnyosan mérte fel, mi maradt a francia forradalom eszméiből. A szabadságból a kizsákmányolás szabadsága — írta —, az egyenlőségből törvény előtti egyenlőség... a testvériségből pedig nem maradt semmi. Kegyetlen és javarészt igazságtalan kórleírás. Ideológiai célzattal, a proletariátus hatalmi harcának - és Marx akkori elmélete szerint - győzelmének megalapozásául.

Itt is jól tesszük, ha csínján bánunk a történelmi példákkal. Először: a közhittel ellentétben a "Szabadság - Egyenlőség — Testvériség" nem a forradalom alatt vált a francia köztársaság hivatalos jelszavává, hanem jóval később. Napóleon csapatai ugyan ennek jegyében hódították meg Európát, de csak a XIX. század közepén vált - ha szabad így jellemezni — hivatalos ideológiává. A pontosság kedvéért jegyezzük meg, hogy a hármas jelszó először a francia szabadkőműves páholyokban jelent meg, mint az eszményi, azaz meg nem valósult templom leírása, onnan került a középületekre. Mi valósult meg belőle? Mai szemmel nézve a vállalkozás szabadsága is több mint ennek tiltása, illetve hűbéri szabályozása, akár XVI. Lajosra, akár I. Joszip Viszarionovicsra, vagy I. Leonyidra gondolunk. A gyülekezés, a szólás, az alkotás szabadsága is jobb, mint ezek korlátozása, még akkor is, ha a jog megvonásáért némi borravalóval vigasztalnak. Ugyanez vonatkozik a törvény előtti egyenlőségre, amely nyilván jobb, mint ennek ellenkezője. Megvalósította-e valamelyik társadalom a terstvériség eszményét? Természetesen nem. Ez azonban nem lehet ok arra, hogy valamilyen ellenideológia nevében egyszer s mindenkorra kihajítsuk az abalkon.

MÁRTON LÁSZLÓ: Mindig az erősebb kutya? (részlet) C. E. T. (1998. január)

— *INDEX*

PARAMUZIKOLÓGIA 35.

Jelek - Előjelek

Sok jel vesz körül bennünket. Javarészükre ügyet sem vetünk. Pedig életünk menetének ágasbogas útvesztőjében sokat segíthetnének. Általános életérzésünk egocentrikus: belülről kifelé sugároz. Sokkal kevésbé vagyunk beállítva a külső jelek befogadására. Mindig az az érzésünk, hogy azok rajtunk kívül vannak, minket nem érintenek. Legjobb esetben úgy véljük, hogy másoknak szóló figyemeztetések. És néha még csodálkozunk is azon, hogy *azok, a mások* ezeket nem veszik észre, vagy ha igen, alig tartják fontosnak.

Életünk minden pillantában ezernyi *előjel* mutatja számunkra a követendő utat. Ezek amolyan útjelző táblák: pontosan mutatják, merre menjünk, mit tegyünk, hogyan dolgozzuk fel a már kapott információkat egy cél érdekében. Az előjelek célirányosak. Sorozatban jelentkeznek, összefüggő egészet alkotnak és valamerre haladnak. Az előjelek összesége, a milliónyi jel közül az egymáshoz tartozókat vonja energia-láncolatába.

Ha a sok JEL mellett szinte észrevétlenül megyünk el, az ELŐJELEK mellett már nem haladhatunk el közömbösen. Különösen *a művész nem lehet közömbös velük szemben*!

Két művésztípus van: az egyik túlságosan rabjává válik az előjelek feldolgozásának, a másik ésszerűen igyekszik követni az előrejelzéseket. Az első típus *érzelmeivel* követi az előjelek meghatározta utat (— éppen ezért néha fellázad a kényszer ellen! —) A másik típus túlságosan is "építkezik" az előjelekkel, mintegy uralma alá kényszeríti őket (— ez esetben a jelzésrendszer "lázadozik"! —). Szerencsére nincs tiszta típus: *a kettő keverékei vagyunk*, mégpedig úgy, hogy egyik vagy másik irányba billen le a mérleg serpenyője. Néha csak érzelmeinkkel (tudatalattinkkal!), máskor tudatunkkal követjük a felderengő előjelek láncolatát.

A mű keletkezéstörténete tele van előjelek, irányítójelek sokaságával. Ezek utólagos OLVASATA hozzásegíthet a csak felderengő új előjel-láncolat biztos felismeréséhez. A felismerési folyamatot gyakorolni is kell, különösen a fiatal művészek, a pályájukon épp induló alkotók esetében. Kicsit hasonlít a sportolók edzéseire, a tájfutók jelláncolatkereséséhez is.

Konkrét példákra térve elsőként Beethoven alkotómódszere ötlik fel emlékezetemben. A különböző műveihez készített vázlatok tulajdonképpen a felismert előjel-láncolat útvonalát követik az *első sejtéstől* a végső kialakulásig. Szintén Beethovenre jellemző az is, hogy a jelzések mentén haladva, akár több éves, kitartó munka után jut el a végső eredményig. A *Kilencedik* Örömódájának dallama évtizedekkel korábban jelentkezik zenéjében.

Wagner magabiztosan tér rá a német mondakör feldolgozására. A *Lohengrin* és a *Parsifal* egymásra rímelnek. Közöttük a Nibelung-mondakör képezi a varázshidat. *Tannhäuser* és *Hans Sachs* alakja is szervesen beilleszkedik az életművébe. *Tristan és Isolda* mondai alakjai vagy a *Bolygó hollandi* mind a *korán felismert* alkotói életút jelrendszerét követik.

Ha Beethoven érzelmeivel pásztázza be életműve JEL-NAPÚTJÁT, akkor Wagner, éles logikájával járja be a maga csillagútját.

Beethoven és Wagner, ez a két, egymáshoz ezernyi szállal kötődő zseni, nemcsak a két alaptípust szemléltetheti, de azt a következetességet, amellyel alkotói életpályájukat és ezen belül egyes műveik belső világát végigjárták.

A *Beethoven-Wagner* párhuzamra elsőként Romain Roland hívta fel a világ figyelmét. Szerinte Beethoven szívesen vállalta volna a *Siegfried* opera-szimfóniáját. Az pedig közismert, hogy Wagner mennyire elkötelezett volt Beethoven életműve megismertetésében, népszerűsítésében — főleg a *Kilencedik szimfónia* esetében.

Szokás mondani, hogy Mozart sok művében Beethoven előképe. Wagner számára Beethoven művei jelentették a zseniális előzményt. Az, hogy Wagner mennyire előképe Debussy, Richard Strauss, Bruckner vagy Mahler zenéjének, nem szorul bizonyításra.

A 20. század első felének nagy remekművei is romantikus előképekből "kelnek életre" — akárhogyan is igyekeztek megtagadni romantikus fogantatásukat. Úgy tűnik, Haydn óta — akinek a hatása Mozartra szintén nem szorul bizonyításra — a zene egyetlen jelrendszer mentén haladt egészen a 20. század közepéig. Az 1930-as nemzedék más előképeket keresett magának és más jelrendszer mentén igyekezett haladni. Érthetően! Haydntól Bartókig a bejelzett 200 éves út véget ért.

TERÉNYI EDE

Májusi évfordulók

1 - 70 éve született Ion Ianosi román kritikus
- 75 éve született Joseph Heller amerikai író
- 140 éve született Rudnyánszky Gyula költő
- 70 éve született Károlyi Dénes romániai magyar történész

2 - 225 éve született Henrik Stefens dán filozófus

3 - 25 éve halt meg Abádi Ervin izraeli magyar író
- 125 éve született Hevesi Sándor irodalomtörténész
- 110 éve született Juhani Siljo finn költő

4 - 70 éve született Leon Baconsky román kritikus
- 70 éve született Hankiss Elemér filozófus, kritikus

5 - 410 éve halt meg Giorgio Blandrata olasz hitújító
- 180 éve született Karl Marx német filozófus
- 60 éve halt meg Nagy Endre író
- 50 éve halt meg Sextil Puşcariu román nyelvész

6 - 360 éve halt meg Cornelius Jansen holland gondolkodó

7 - 60 éve halt meg Octavian Goga román költő

8 - 330 éve született Alain-René Lesage francia író
- 125 éve halt meg John Stuart Mill angol filozófus

9 - 80 éve halt meg George Coşbuc román költő
- 60 éve halt meg Lux Terka írónő

10 - 150 éve született Dimitrie Teleor román költő

11 - 40 éve halt meg Ion Breazu román irodalomtörténész
- 150 éve született Wilhelm Windelband német filozófus

12 - 120 éve született Massimo Bontempelli olasz író
- 170 éve született Dante Gabriel Rossetti angol költő

13 - 50 éve halt meg Milan Begović horvát író

14 - 180 éve halt meg Matthew Gregory Lewis angol író

16 - 75 éve halt meg Révai Károly költő

17 - 125 éve született Henri Barbusse francia író

18 - 70 éve született Domokos Géza romániai magyar író
- 110 éve született Eugeniu Speranţia román filozófus

19 - 100 éve halt meg William Ewert Gladstone angol szónok

20 - 180 éve született Jens Christian Hostrup dán költő

21 - 25 éve halt meg Carlo Emilio Gadda olasz író
- 80 éve halt meg Maiju Lassila finn író
- 310 éve született Alexander Pope angol költő

22 - 90 éve született Ion C. Chitimia román irodalomtörténész
- 25 éve halt meg Gergely Márta írónő
- 125 éve halt meg Alessandro Manzoni olasz író
- 70 éve született Márki Zoltán romániai magyar költő
- 190 éve született Gérard de Nerval francia író

23 - 500 éve halt meg Girolamo Savonarola olasz szónok
- 100 éve született Heinrich Zillich romániai német író

24 - 75 éve született Ion Caraion román költő
- 75 éve született Dénes György szlovákiai magyar költő
- 150 éve halt meg Annette von Droste-Hülshoff német költőnő

25 - 100 éve született Constantin Balmus román nyelvész
- 180 éve született Jakob Bruckhardt svájci történész
- 350 éve halt meg Vincent Voiture francia író

26 - 90 éve született Alekszej Nyikolajevics Arbuzov orosz drámaíró

27 - 220 éve született Giovanni Gherardini olasz író

28 - 130 éve született Claude Anet francia író
- 80 éve született Werner Bossert romániai német költő
- 410 éve született Pierre de Villemore de Séguier francia bibliofil

29 - 40 éve halt meg Juan Ramón Jiménez spanyol költő

30 - 220 éve halt meg François-Marie Arouet Voltaire francia író

31 - 225 éve született Ludwig Tieck német író

? - 950 éve született Omár Khajjám iráni költő

Csoma Sándor naplója

Magyari Lajos poémájának négy sorát idézzük a vízszintes 1., függőleges 21., 44. és 18. sorban.

VÍZSZINTES: *1. Az idézet első sora* (zárt betűk: V, Á). 16. Kronométer. 17. Borúra..., csíkszeredai kiadvány. 18. Alkotó, teremtő. 19. ...Nyikolájevics Tolsztoj. 20. Fonókerekek. 23. Idegen női név. 24. Cédula. 25. Víz betűi. 26. Nagy plakát jelzője. 27. ... Tibor, József Attila-díjas kolozsvári író. 29. Játszma. 31. 365 nap. 33. Előcsarnok. 35. Umberto Giordano operája. 37. Berde Mária "Szégyene". 38. USA-Szövetségi Állam. 41. Afrikai ország. 43. Pálca-darab. 44. Ütlegel. 46. Holmium és prazedimium vegyjele. 47. Hajó, Verne: A tizenötéves kapitány c. regényében. 49. Mutató névmás. 50. Arges megyei kocsijel. 51. Erdélyi vasúti csomópont (ék. h.). 52. Szinyei... Pál, neves festőművész. 54. Jó..., helyes viselkedésű. 56. Pap előtt vall. 57. Zsákmány. 59. A "cs" régi iratokban. 60. Tudatos elhatározás. 62. Y. V. 63. Kiejtett kétjegyű mássalhangzó. 64. Igevégződés. 68. Hullócsillagok. 72. Mister. 73. Mohón eszik. 75. Igekötő. 76. Elcsodálkozik. 78. Molibdén. 79. Szigligeti személyneve. 80. Csecsemő. 82. Nem valódi. 83. Kovászna megyei település. 86. ...áris, teljes. 87. Szibériai folyam. 88. Ausztriai folyó. 89. Hangtalanul fogó. 90. Enapi. 92. Hazai hírszerző szolgálat. 93. L. L. 94. Azonos a vízsz. 59. sorral. 95. Híradó egynemű hangzói. 96. Buzăui kocsijel. 97. O. J. 103. Orbán Anna. 104. Ördöge "van". 106. Fluor, neon és oxigén vegyjele. 107. Város a Bega partján.

FÜGGŐLEGES: 1. Oslói. 2. Csen. 3. Kötőszó. 4. Idős. 5. Középiskolai tagozat. 6. A *Himnusz* megzenésítője. 7. "... fel nap, fényes nap..." 8. Hadsereg. 9. Nyelvújító. 10. Fiúnév. 11. Időhatározó szó. 12. Sír. 13. Magyar, vatikáni és spanyol kocsik nemzetközi betűjele. 14. Hazai folyó. 15. A lagúnák városa. *18. Az idézet záró sora* (zárt betűk: N, V, Á, D). *21. Az idézet második sora* (zárt betű: O). 22. Építőanyag. 24. C. T. 28. Nátrium. 29. Ázsiai ország. 30. ...óta, vakbuzgó, türelmetlen ember. 32. A -va párja. 34. Argon. 35. Mezőgazdasági birtok. 36. ...-béles. 37. Erjesztett takarmány. 39. Év - oroszul. 40. Gyárral, üzemmel kapcsolatos. 42. ... szombat, Hatvani István szülőhelye. *44. Az idézet harmadik sora* (zárt betűk: T, A, S, T). 45. Tarka válogatás. 46 Lusta. 48. Gléda. 53. R. A. Y. 55. Bő szabású kényelmes felöltő. 57. Kiejtett betű. 58. Vissza: minden rendben angolosan. 59. Lapszerkesztési fázist végez. 61. ... ha ütik, Kozma Mária kisregénye. 65. Tökéletesnek, példaképnek tartott. 66. Lovak etetésekor használt tarisznya. 67. Gyilkol. 69. Diftongus. 70. Árul egynemű hangzói. 71. Indigó segítségével rajzol. 72. Közelében. 74. ... Mihály, szekszárdi költő. 77. Majtényi Erik. 78. Hová? 81. Pozitív elektród. 84. A természet erőit személyesíti meg a mitológiában. 85. A tanár gyakran mondja. 91. Aktákban több is van. 96. Homály. 98. Móricz-"György". 99. Héber női név. 100. "Őrölt" mák. 101. Hársfa, románul. 102. H. V. F. 105. Üres kerevet. 108. Ágoston Imre.

K. KOVÁCS ANDRÁS

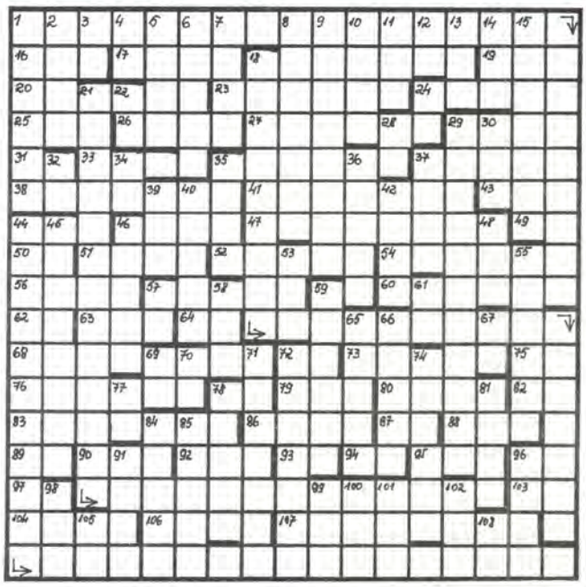

A HELIKON 7. számában közölt, **A tavasz sodrában** című rejtvényünk megfejtése: *Források - fúközt - forrva fölbugyognak. / A mezőkön mind kizsendül a sok mag.*

Főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztőhelyettes: KIRÁLY LÁSZLÓ
Felelős titkár: SIGMOND ISTVÁN

Főmunkatárs: SZABÓ GYULA, SZŐCS ISTVÁN

Szerkesztőség: LÁSZLÓFFY ALADÁR: világkultúra, K. JAKAB ANTAL: vers, irodalomtörténet, MÓZES ATTILA: próza, kritika, NAGY MÁRIA: olvasószerkesztő, RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő

Számítógépes tördelés: NAGY MÁRIA; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont; felelős vezető: TONK ISTVÁN
A szerkesztőség címe: 3400 Cluj-Napoca, str. Iaşilor 14. Postafiók (casuta postala) 245 Telefon: 132309, 132096
A HELIKON alapítványi támogatással jelenik meg - kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE ISSN 1220—6288